

FRAŇO ŠTEFUNKO
VLČKOVCIAM,
VLČKOVCE
FRAŇOVI ŠTEFUNKOVI

...opravdivým rodiskom je miesto, kde dieťa rastie a je celkom ľahostajné, či sa narodilo tam alebo niekde inde. Také miesto, kde sme rástli, je a ostane nadosmrti jediným našim opravdivým domovom a ak nás vietor života z tadiaľ odfúkal do iných kútov sveta, najradšej sa tam vo svojich myšlienkach vraciame.

Milí spoluobčania, Vlčkovania a rodáci

Práve ste sa začítali do malej publikácie „*Fraňo Štefunko Vlčkovciam, Vlčkovce Fraňovi Štefunkovi*“. Som rád, že sa podarilo zachovať a zozbierať dostatok materiálu, a niektorý je prezentovaný verejnosti prvýkrát. Nachádzal sa najmä v rodinnom archíve rodiny Fraňa Štefunku, a takto si môžeme pripomenúť najvýznamnejšieho rodáka našej obce v oblasti kultúry.

Obecné zastupiteľstvo obce Vlčkovce uznesením č. 22/2018 zo dňa 25. 6. 2018 schválilo udelenie Čestného občianstva obce Vlčkovce národnému umelcovi, profesorovi Fraňovi Štefunkovi „in memoriam“, ktoré bolo odovzdané na akadémii spojenej s výstavou, Terézii Rybárovej, rod. Štefunkovej, dňa 4. 8. 2018. Uvedená výstava bola pripravená pri príležitosti 115. výročia narodenia nášho rodáka, kde bola odprezentovaná aj publikácia, ktorú držíte práve v rukách.

Chcem sa poďakovať najmä Mgr. Zuzane Falathovej za spracovanie a spísanie tejto publikácie a taktiež za spoluprácu rod. Rybárovej a Falathovej pri aranžovaní výstavy zo života a diela Fraňa Štefunku a za požičanie materiálu z rodinnej zbierky, aby sa s ním mohla oboznámiť široká verejnosť.

Fraňa Štefunku okrem pamätnej tabule na rodnom dome určite bude pripomínať aj Pamätná izba Fraňa Štefunku vo Vidieckom dome Vlčkovce, ktorá bola zriadená a sprístupnená na počesť nášho významného rodáka.

Ing. Ivan Dobrovodský
starosta obce Vlčkovce

30 máje 1954

Spieval som vo sne pred Panom Jhom
túto píseň:

Topole hučali, praprotalo i mlynce,
keď sme ja bol malý chlapec,
dávno,
dávno... Na dedine.

uviedli topole,
nerapocu kole
me tá naša dedinôčka
dávno,*
dávno nemí ako bola.

Keburciag, neruonia, žbeletimistov,
Vechal som tá dedinôčka,
dávno...

Škoda takej krásy!

Zohrávajú, parsoni*, organy zahrajú,
družíce mi rozpievajú
mámo,
mámo, keď ma pochovajú

Rukopis básne „Topole hučali“, 1954

DETSTVO VO FARKAŠÍNE

1903 – 1922

Budúci sochár František Štefunko sa narodil vo Farkašine (vtedy Farkashida) pri Trnave 4. augusta 1903. Jeho matka Terézia rodená Augustínová (1876-1956) „vypisovala“ (tak sa vtedy hovorilo kresleniu) kvety na výšivky pre celé okolie a jeho otec Rudolf Štefunko (1873-1967) bol roľníkom.

Od detstva chlapca obklopovalo ľudové umenie, s ktorým sa každodenne stretával nielen v rodine, ale aj na dedine, a preto je pochopiteľné, že mal k nemu pozitívny vzťah. Štefunko spomínal na to, ako sa počas detských rokov bavil s ceruzkou pri matke a pri nej začínal uskutočňovať svoje prvé kresliarske pokusy. Svoju matku považoval za prvého učiteľa tohto drobného umenia.

Okrem matky pozoroval pri práci aj svojho starého otca, ktorý bol tesárom a murárom celej dediny. S úžasom sledoval ako stružlikaním do dreva vytvára nové a zaujímavé predmety, ktoré sa potom dajú využívať. Pri starom otcovi trávil svoj čas najradšej a zabával sa pri ňom s nožíkom a sekerkou. Svojho dedka sa snažil František napodobniť a začal si aj on vyrezávať z dreva malé nepodarky. Neskôr to už boli figúrky a hračky, ktoré vyrábali nielen pre seba, ale aj pre svojich súrodencov. Pritom počúval, čo mu starý otec rozpráva a radí. Ten ho naučil robiť aj kietky na vtáčikov a vyrezávať bičiská.

„Najväčšiu radosť som zažil každý rok, keď obecný pastier poprvé zatrubil na vyhánanie statku na pašu. To sme hneď plietli biče, vyrezávali bičiská, aby sme sa mohli pripojiť. Bičmi sme plieskali o závod, obdivovali sme si ich navzájom. Bola to akási nikým nevypísaná súťaž, v ktorej rozhodcom porodcom býval starý Škoda, pastier našej dediny. Sám som plieskať bičom nikdy dobre nevedel, ale bičisko som mával, podľa znaleckého posudku starého Škodu, vždy najkrajšie vyrezávané. Ani nikto nechcel veriť, že si to robím sám. Podozrievali, že mi ho robí starý otec, ktorý bol majstrom na také veci.“

Štefunko začal mať drevo rád a stávalo sa jeho srdcovou záležitosťou. Okrem dreva si našiel cestu aj k ďalšiemu materiálu, ktorým bolo blato – hlina a z nej vytváral rôzne figúrky, zvieratká a domčeky.

Od 1. septembra 1909 Štefunko začal navštevovať miestnu 6-triednu ľudovú školu, na ktorej vtedy pôsobil vo funkcii učiteľa Trnavčan Rudolf Diebl. Následne v roku 1911 prišiel do Farkašina Dezider Uhrín, učiteľ z Turca, ktorý učil aj malého Štefunku.

Uhrín bol jedným z najvýznamnejších učiteľov, ktorý vo Farkašine pôsobil. V pamäti ľudí zostal ako oduševnený národovec, skvelý pedagóg a milovník mládeže. V dedine rozvíjal kultúrny život, ochotnícke divadlo, spevokol a založil aj knižnicu. Na škole viedol žiakov k športovým aktivitám a ku vzťahu k prírode: učil ich sadiť, štepiť a presádzať ovocné stromčeky. Pre jeho dobrosrdečnosť si ho obľúbili nielen žiaci, ale aj obyvatelia Farkašina. Mal ho rád aj Štefunko a Uhrín si zase všimol jeho vzťah k drevu a jeho umelecké nadanie. Pre rozšírenie Fraňových vedomostí mu nosieval knihy na čítanie.

Okrem školských povinností Štefunko pomáhal aj doma. Chodieval pásavať husi, kravy, pomáhal otcovi na poli, vo vinohrade, tehelni a robil všetko, čo bolo za potreby. Keď zostal čas, tak sa zabával so súrodencami i kamarátmi a hrali sa rôzne dedinské hry. Dni čo dni strávené na dedine ho podnietili skúmať svoju rodnú dedinu, ktorú si v detstve veľmi obľúbil. Medzi kamarátmi sa dohadovali, ktorý dom kedy postavili, aká stará je dedina, kto tu žil... Dopytoval sa doma i medzi cudzími a zaujímal sa o všetko spojené s dedinou. Keď mu nikto nevedel na jeho zvedavé otázky odpovedať, vymýšľal si odpovede sám. A potom v ňom skrsla vnútorná túžba nájsť skutočné odpovede na tieto otázky, a preto si zaumienil, že to raz vypátra.

Príjemné roky detstva narušilo v roku 1914 vypuknutie I. Svetovej vojny. Plagátmi priklinčovanými na agátoch, ktoré vtedy rástli po celej dedine, bola vyhlásená všeobecná mobilizácia a Štefunkov otec narukoval na srbský front ako vojak Rakúsko-Uhorska. Rodina zostala bez otca a jeho miesto musel zaujať Fraňo ako najstarší z detí (mal vtedy len jedenásť rokov). Počas vojny pomáhal matke živiť rodinu, ako sa len dalo a neraz musel svoj krajec chleba ponechať mladšiemu. Aj v období strachu a biedy sa Štefunko venoval

rezbárstvu a stále sa v ňom zdokonaľoval. Okolo roku 1917 vyrezal z dreva figúrku „Pišuci muž“. Je to Štefunkova prvá práca, ktorá sa zachovala dodnes.

V roku 1918 sa z frontu vrátil aj Štefunkov otec a dozvedel sa smutnú správu. Zomrel mu najmladší syn Rudolf, ktorý sa narodil len počas vojny a krátko na to zomrel na španielsku chrípku. Vo Farkašine na jej následky zomrelo 18 ľudí vrátane richtára.

Vyvrcholením ľudového umenia a ľudovej hry i zábavy na dedine bolo ochotnícke divadlo. Vo Farkašine vzniklo v roku 1919 a bolo zásluhou už spomenutého Dezidera Uhrína. V divadle sa hrali viaceré hry ako napríklad Strašidlo od Ferka Urbánka, Bludár od Jozefa Hollého. Za krátky čas si získalo i širšie obecenstvo a bolo známe v celom svojom okolí ako najlepšie, čo neraz potvrdila spokojná účasť profesorov trnavského gymnázia i dramatika Ferka Urbánka. Divadlo zlákalo aj Štefunku, s nadšením v ňom hrával a tiež zhotovoval – maľoval kulisy.

Jedného zimného dňa hral Štefunko hlavnú úlohu v hre Márnotrtný syn od Jozefa Hollého a prišiel sa pozrieť celý profesorský zbor trnavského gymnázia. Profesorov veľmi zaujalo nielen vystúpenie Štefunku v hre, ale aj výprava javiska, ktorá bola tiež jeho prácou. Vraveli mu, že je škoda, aby zostal na dedine a profesor Dr. Pavel Žiška mu navrhol, že by sa mohol stať výtvarným umelcom a ísť na učenie do odbornej školy v Starej Turej. Sľúbil tiež, že mu dopomôže, aby sa tam dostal i obstará štipendium.

Začiatkom leta 1922 Štefunko odišiel na 2 týždne do Voderád k sochárovi Jánovi Koniarekovi, ktorý ho mal vyskúšať a podať správu o tom, že je naozaj súci ísť na také štúdium. U Koniareka modeloval podľa predlôh i podľa svojej fantázie a stál majstrovi modelom. Všetko si pozorne všímal, počúval jeho rady a snažil sa od neho naučiť ako modeluje ozajstný sochár. Postupne sa zoznamoval s rôznymi technikami i materiálmi a dozvedel sa čo je výtvarné umenie. Napokon dostal od Koniareka „vysvedčenie“ a zároveň doporučenie s tým, že môže ísť na odborné školenie, vyzná sa v modelovaní, rezbe do dreva, v kresbe a traktamente.

Štefunko dostal aj sľúbené štipendium 1000 korún od Školského referátu ministra s plnou mocou pre správu Slovenska. Bez neho by nemohol ísť študovať, nakoľko jeho rodičia ako chudobní roľníci boli takmer bez peňazí. Dedinského chlapca v bežnej praxi čakala v budúcnosti práca na poli

alebo ľudové remeslo. Málokto sa dostal na štúdiá za vzdelaním, ktoré bolo finančne náročné. Štefunko však bol jeden z tých dedinských chlapcov, ktorý napriek okolnostiam svojho života, z celého srdca túžil po vzdelaní.

Rodičia Fraňa Štefunku, 1930

Výšivka Fraňovej mamy z roku 1895

138/92.

1.c.1.

Litterae Baptismales.

Krstný list.

Extractus Matriculae Baptisatorum Parochiae

rom. cath. Kerestur

Výťah z matriky narodených fary rímsko-katolíckej

Nummerus currens — Radové číslo	46.
Annus et dies nativitatis Rok, mesiac a deň narodenia	1903. Augustus 4.
Annus et dies collati s. baptismi Rok, mesiac a deň sv. krstu	1903. Augustus 5.
Baptisati nomen — Meno pokrsteného	Ferenor
Baptisati sexus — Rod pokrsteného	f.
Baptisati legit. vel illegit. Či je pokrstený (á) zákonný (á) alebo nezákonný (á)	fm.
Nomen parentum, eorum conditio et religio Meno rodičov, tých občiansky stav a náboženstvo	Stefenko Kero Augustin Feri R.C.
Locus orig. v. domic. et urus domus Bydlisko, alebo miesto príslušnosti, číslo domu	Farkashide (Farkas) 84.
Nomen patrinorum, eorum conditio et religio Meno krstných rodičov, tých občiansky stav a náboženstvo	Chinoradsky Magdalen Petrus Kudd ufi R.C.
Nomen et officium baptisantis Meno a úrad krstiaceho	Imray Kálman.
Observationis — Poznámky	Confirmatus 1921. Sept. 9.

In quorum fiden expediti has sigillo Ecclesiae et manupropria subscriptione munitas litteras.

kevným razítkom a vlastnoručným podpisom potvrdiac, vydal som.

30. Juni 1922.

Olivier Kócsk
pastor

Píšuci muž, 1917

Fraňo v roku 1919 - prvá známa fotografia

Farkašínski ochotníci v roku 1919 s učiteľom Deziderom Uhrínom (v dolnom rade tretí zľava) a Fraňom Štefunkom (v hornom rade druhý sprava)

Zem: SLOVENSKO.

Stolica *bratislavská*

Školský rok 19*44/45*

Číslo - *12* -

II triedna *sim. kath.* škola ľudová v *Farkašine*

Priepustné vysvedčenie.

František Štefanko

narodený dňa *4. aug.* roku *1903* vo *Farkašine*
náboženstva *sim. kath.*, chodil do školy vôbec od *sept.* roku *1904*
do *20. mája 1945* a to ostatný raz do *—* oddelenia *VI* triedy

školy tunajšej, a dostala tieto známky:

Mravy: *veľmi dobré (1)*

Pilnosť: *vytrvalá (1)*

Jednotlivé predmety:

V predmetoch povinných	v náboženstve		<i>veľmi dobrý (1)</i>
	v reči vyučovacej	v čítaní	<i>veľmi dobrý (1)</i>
		v mluvnici a v pravopise	<i>veľmi dobrý (1)</i>
		v slohu	<i>veľmi dobrý (1)</i>
	v zemepise, dejepise a ústavovede		<i>veľmi dobrý (1)</i>
	v prírodopise		<i>veľmi dobrý (1)</i>
	v prírodopyste		<i>veľmi dobrý (1)</i>
	v počítaní a merbe		<i>veľmi dobrý (1)</i>
	v kreslení		<i>veľmi dobrý (1)</i>
	v písaní		<i>veľmi dobrý (1)</i>
	v speve		<i>veľmi dobrý (1)</i>
	v ženských ručných prácach		<i>veľmi dobrý (1)</i>
V predmetoch nepovinných	v telociku		<i>veľmi dobrý (1)</i>
	Zovňajšok písomných prác		<i>veľmi úctyhodný (1)</i>

Pretože žiak *Štefanko* vyhovela požiadavkám zákona o školách ľudových, prepúšťa sa zo školy.

vo *Farkašine* dňa *30. júna* roku *1945*

Podpis školského príručníka:

Emil Štefanko

Podpisy učiteľov v triede zamestnaných:

Desider Štefanko

STUPNICA ZNÁMOK.	Mravy	Pilnosť	Úspech v jednotlivých predmetoch	Zovňajšok písomných prác
	veľmi dobrá	vytrvalá	veľmi dobrý	veľmi úctyhodný
	dobrá	patríčná	dobrý	úctyhodný
	zákonná	dostatočná	dostatočný	menej úctyhodný
	menej zákonná	nestála	sľaba dostatočný	neúctyhodný
	nezákonná	neopatrná	nedostatočný	nedobrá

ŠTUDENTSKÉ ROKY V STAREJ TUREJ A V PRAHE 1922 – 1930

Ako 19-ročný mládenec Štefunko odchádza v roku 1922 z rodnej dediny do Starej Turej. Od septembra začal navštevovať rezbársky odbor na Štátnej učebnej dielni pre spracovanie dreva, kde sa okrem rezbárstva vyučovalo stolárstvo a kolárstvo. V rámci vyučovania absolvovali žiaci predmety ako odborné a konštrukčné kreslenie a raz do týždňa modelovali s hlinou, napr. slohové ornamenty a rôzne prvky potrebné v praxi. Žiaci vyrábali rôzne náradia, dekorácie, obrazové rámy a predmety s rezbárskym ornamentom. Štefunko pri práci s drevom aj hlinou najradšej vytváral figurálne motívy a jeho nadanie pre figúru a portrét spozorovali aj jeho učitelia.

Počas svojho pobytu v Turej Štefunko po celý čas býval v rodine Kýškovcov v osade „Dolný mlyn“, prostredníctvom ktorej zapadol do kolobehu tohto malého mestečka. S deťmi domáceho pána Andreja Kýšku si Štefunko rozumel dobre, rád sa s nimi zabával a takisto pomáhal rodine pri práci na poli.

Na začiatku posledného ročníka, v septembri 1924, Štefunko v Starej Turej úspešne vykonal skúšku z učiva meštianskej školy. Jej vykonanie bolo predpokladom na umožnenie získania vyššieho umeleckého vzdelania. V júni 1925 Štefunko ukončil „rezbársku školu“ a vrátil sa domov.

Vo svojom štúdiu chcel ale pokračovať ďalej, a preto jeho kroky viedli v roku 1925 na vysokú školu do Prahy. Jeho chudobní rodičia mu mohli poskytnúť na štúdiá ledva 100 korún a keďže len cestovné stálo 92 korún, tak si musel hneď po príchode do Prahy hľadať prácu. Začal preto pracovať v jednej rezbárskej dielni a súčasne býval v podnájme u krajčira v kuchyni. Štefunko úspešne zvládol aj prijímacie skúšky, a tak sa stal od roku 1925 poslucháčom Umelecko-priemyselnej školy – UMPRUM-ky.

V prvom ročníku študoval rezbárstvo vo všeobecnej škole rezbárskej u Štěpána Zálešáka. Potom smerovali jeho kroky do špeciálnej školy dekoratívnej plastiky Karola Štipla, kde sa učil sochárstvu. Štefunko

navštevoval aj prednášky náuky o umeleckých slohoch a dejiny umenia u Václava Viléma Štecha. V poslednom roku štúdií 1930 pobudol v špeciálnej škole figurálneho modelovania u Josefa Mařatku.

V Prahe žil Štefunko kultúrnym životom naplno. Obdivoval históriu a umenie Prahy, navštevoval múzeá, galérie, knižnice, prednášky, jazykové kurzy, kaviarne, kabarety, chrámové koncerty, ale najmä divadlá, ktoré si obľúbil už v mladom veku vo Farkašine a potom v Turej. V kultúrnej i umeleckej oblasti si našiel mnoho dobrých priateľov a známych, s ktorými sa stretával aj v neskoršom období. Tiež bol členom slovenského spolku Detvan.

Okrem rezbárskych dielní pracoval Štefunko aj ako sprievodca návštevníkov Prahy a v Truhlárských novinách, ktoré boli orgánom rezbárov na Slovensku, upravoval články na správnu slovenčinu. Cez veľké prázdniny v roku 1928 pracoval na dostavbe v Katedrále sv. Víta, kde reštauroval sochárske a rezbárske diela, kazateľňu, 6 patrónov zeme českej a podieľal sa na oprave náhrobku grófa Schicka.

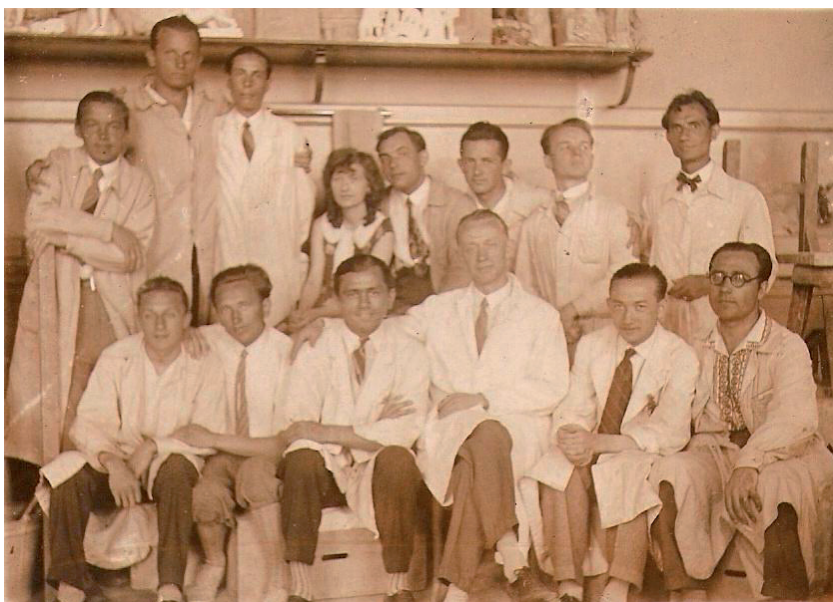
Počas štúdií býval najprv u jednej divadelnej rodiny a posledný rok pobytu v Prahe strávil v známom slovenskom internáte Štefánikova kolej.

Šesťročnú Umelecko-priemyselnú školu ukončil Štefunko vlastným úsilím za päť rokov (pričom vykonal klauzúrne práce aj za šiesty rok) a stal sa tak akademickým sochárom.

Nasledujúce dva mesiace prázdnin strávil v továrni v Hartmaniciach na Šumave, kde vytváral návrhy na drevené hračky. Neskôr sa dozvedel, že jedna z nich sa predala na Lipskom veľtrhu v 3 miliónoch exemplároch, kus po 1 Kčs (honorár za to nikdy nedostal). Po štipendijnej praxi v hračkárskej továrni Štefunko nastúpil v októbri 1930 na 18-mesačnú vojenskú prezenčnú službu, ktorú konal u pešieho pluku v Bratislave a neskôr v Košiciach.

Žiaci rezbárskej školy s učiteľmi v Starej Turej, Fraňo tretí zľava

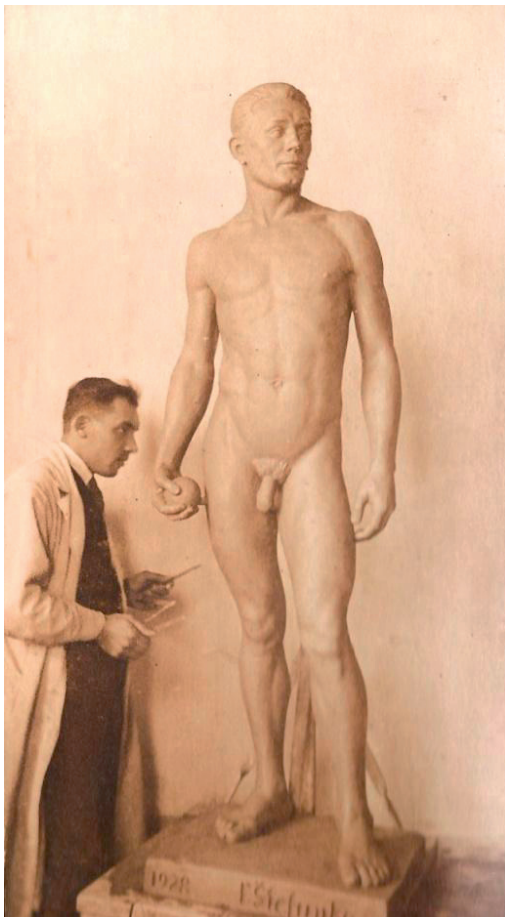
Študenti pražskej UMPRUM-ky s učiteľom Štiplom (v strede), Fraňo v hornom rade štvrtý sprava

Portrét spolužiaka, 1929

Mladý Štefunko okolo roku 1930

**Fraňo pri svojej študentskej práci v Prahe
v roku 1928**

ŽIVOT V TURČIANSKOM SV. MARTINE

1932 – 1974

V marci 1932 Štefunko odišiel do centra slovenskej kultúry, Turčianskeho Svätého Martina, kde začal pracovať v Štátnom ústave pre zveľaďovanie živností ako učiteľ – inštruktor trojmesačného rezbárskeho kurzu. Počas učiteľskej práce v kurze sa zoznámil s viacerými tunajšími osobnosťami kultúrneho a hlavne umeleckého života. Patril medzi nich napr. maliar Milan Thomka Mitrovský a spisovateľ Ľudo Mistrík Ondrejov. Bol to práve Mitrovský, ktorý navrhol Štefunkovi, aby sportrétoval správcu Matice slovenskej Dr. Jozefa Škultétyho. Aj sa tak stalo a po pár sedeniach vznikol Škultétyho portrét.

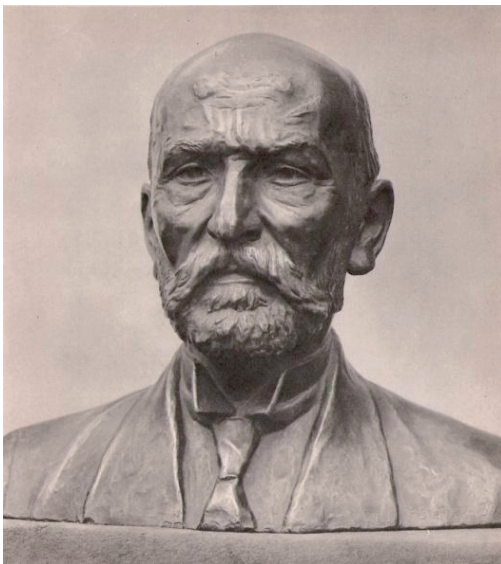
Po ukončení rezbárskeho kurzu sa Štefunko vrátil opäť do svojej rodnej dediny. Na okolí sa viackrát pokúšal nájsť si prácu, ale všetky jeho snahy a pokusy boli neúspešné. Keďže vedel, že prácu potrebuje a márne by tu čakal na nejakú objednávku, tak sa rozhodol opäť odísť do Martina a skúsiť šťastie tam. Preto na jeseň 1932 opustil Farkašín a začal pracovať v novozriadenej budove Slovenského národného múzea ako nehonorovaný konzervátor umeleckých diel – plastík a drevorezieb, a popri tom sa živil rôznymi rezbárskymi prácami.

Štefunko v marci 1933 prvýkrát vystavoval so Spolkom slovenských umelcov v pavilóne u Myslbeka v Prahe. Prezentoval sa tu s portrétom Jozefa Škultétyho a dočkal sa svojho životného úspechu. Pražská Moderná galéria nielenže zakúpila tento portrét, ale ten sa stal zároveň prvým dielom slovenského sochára v jej zbierkach. Týmto úspechom si Štefunko získal uznanie a zaradil sa medzi elitu slovenských výtvarných umelcov. Od tohto momentu začal pôsobiť ako samostatne činný sochár, v Turčianskom Svätom Martine sa usadil a prenajal si tu ateliér. Štefunkovi začali prichádzať objednávky od jednotlivcov aj inštitúcií a pod jeho rukami začali vznikať nielen sochy obyčajných ľudí, ale predovšetkým sochy slovenských dejateľov a osobností z minulosti i prítomnosti. V jeho tvorbe sa objavil aj nový žáner – medaila. Svoje najnovšie i staršie práce Štefunko vystavoval na výstavách so

Spolkom slovenských umelcov nielen v Martine, ale aj v Bratislave, v Prahe, po celej republike a dokonca aj v zahraničí.

Štefunkovi záležalo na povznesení slovenského umenia i kultúry, a preto sa angažoval aj v iných oblastiach ako bola jeho sochárska tvorba. Veľmi aktívny bol napr. v publikačnej činnosti. V rokoch 1933-1934 viedol pravidelnú rubriku o výtvarnom umení v Slovenských pohľadoch. Svoje články o umení, sochárstve i architektúre uverejňoval aj v rôznych ďalších novinách a časopisoch akými bol napr. Elán, Živena, Národné noviny, Kultúrny život, Slovensko, Slovák a iné. Niekoľkokrát prednášal aj v Slovenskom rozhlas.

Medzi jeho ďalšie aktivity patrilo členstvo vo viacerých miestnych spolkoch a organizáciách, prostredníctvom ktorých sa zúčastňoval kultúrneho diania v Martine, a vďaka ktorým udržoval styky s kultúrnymi pracovníkmi. Napr. od roku 1933 bol členom Matice slovenskej, v rokoch 1936-1937 bol členom jej Umeleckého odboru a od roku 1936 bol členom Muzeálnej slovenskej spoločnosti.

Portrét Dr. Jozefa Škultétyho

V roku 1935 sa udiali v Štefunkovom osobnom i pracovnom živote viaceré zmeny. Oženil sa s dcérou miestneho živnostníka Angelou Poljakovou, z hasičskej zbrojnice si začal budovať svoj vlastný ateliér a vo svojej tvorbe sa začal venovať monumentálnym prácam (pomníkom).

Počas 2. Svetovej vojny sa Štefunko zúčastnil mobilizačných prác v prvých dňoch Slovenského národného povstania a tiež sa 30. augusta pridol k povstaniu so svojou jednotkou – VPO čatami, ktorej velil. Bojoval v Gaderskej doline, kde bol v novembri 1944 Nemcami postrelený, brata Michala mu zastrelili a jeho zajali, uväznili a odsúdili na smrť. Napokon sa

mu podarilo na poslednú chvíľu s pomocou Ernesta Jančinu ujsť z väzenia a skrýval sa u neho až do oslobodenia (v obci Likavka, vedľa Ružomberka).

Po roku 1945 Štefunko výraznou mierou obohatil svoju sochársku tvorbu dielami s motívom 2. Svetovej vojny, Slovenského národného povstania a oslobodenia. Pokračoval tiež v stvárňovaní slovenských národných a kultúrnych dejateľov.

Na novozaloženej Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave v rokoch 1949-1971 pôsobil ako profesor na oddelení sochárstva. Počas týchto rokov vchoval mnoho budúcich slovenských sochárov.

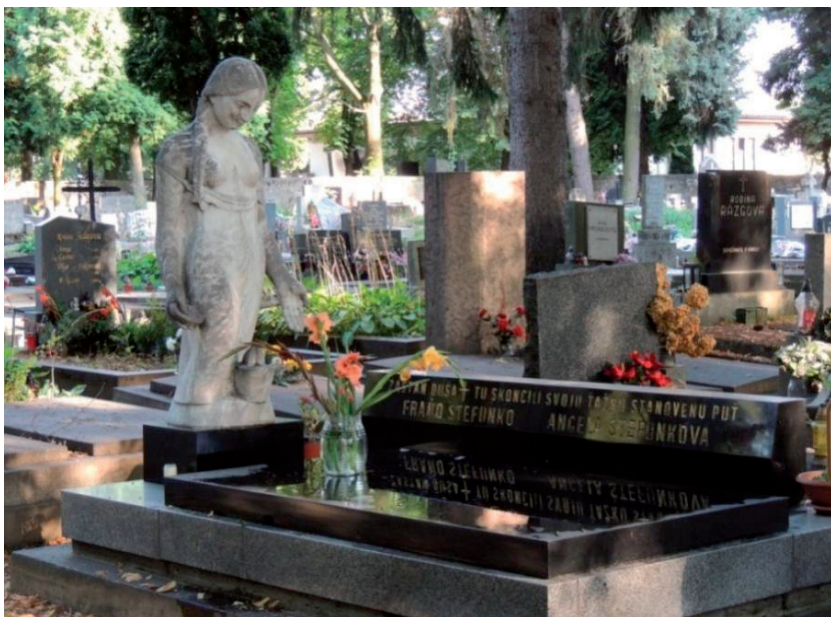
Štefunkovi pribudli aj ďalšie funkcie v nových spolkoch: bol podpredsedom Bloku slovenských výtvarných umelcov, ďalej spoluzakladateľom a predsedom Družiny výtvarníkov Trojštít v Martine, predsedom miestneho odboru Matice slovenskej, člen ONV a MNV, vedúcim stavebno-technického oddelenia MNV mesta Martin, kde mal na starosti úpravu martinského Národného cintorína, člen výboru Umeleckej a vedeckej rady, technickým referentom spoločnosti Pamätníka SNP, podpredseda stavebnej rady Ústavu SNP v Banskej Bystrici, člen ústredného výboru Sväzu československých výtvarníkov i Slovenskej sekcie, Zväzu slovenských výtvarníkov, člen tvorivej skupiny výtvarníkov Život, revíznej rady v Tvare...

Štefunko vo svojej publikačnej činnosti pokračoval naďalej a nezostal iba pri písaní článkov – je autorom dvoch monografií, čo je na sochára neobvyklé. Prvú knihu napísal v roku 1955 pod názvom *Ján Koniarik, črty o jeho živote a diele*, v ktorej približuje život a dielo svojho učiteľa. Kniha mala byť vďaka žiaka svojmu učiteľovi. Druhou knihou je *Kronika starého Farkašína*, z roku 1970, v ktorej opisuje históriu svojej dediny od najstarších čias až po vtedajšiu dobu.

V roku 1971 Štefunkovi po ťažkej chorobe zomrela milovaná manželka Angela, ktorá mu bola celý život oporou. Veľmi mu bola nápomocná aj pri tvorbe jeho diel. Od tohto obdobia sa o chorého Štefunku starala jeho neter Terézia Rybárová.

V sobotu 6. apríla 1974 zasiahla Slovensko a celú umeleckú verejnosť smutná správa. Vo veku 70 rokov zomrel v Martine národný umelec, sochár a profesor Fraňo Štefunko. Posledná rozlúčka sa uskutočnila 11. apríla v Divadle SNP v Martine, a hoci si Štefunko, želel cirkevný pohreb, tak

nakoniec mal štátny. Zúčastnilo sa na ňom množstvo osobností umeleckého, kultúrneho a spoločenského života z celej republiky. Štefunko bol pochovaný na Národnom cintoríne v Martine, o ktorý sa spolu s manželkou 17 rokov obaja nezištne starali, a ktorý zdobí množstvo jeho diel. Pár dní po jeho pohrebe mu kňaz tajne vysvätil hrob.

**Hrob Fraňa a jeho manželky Angely
so sochou Kvetinárky, ktorú vytvoril
Štefunko v roku 1934**

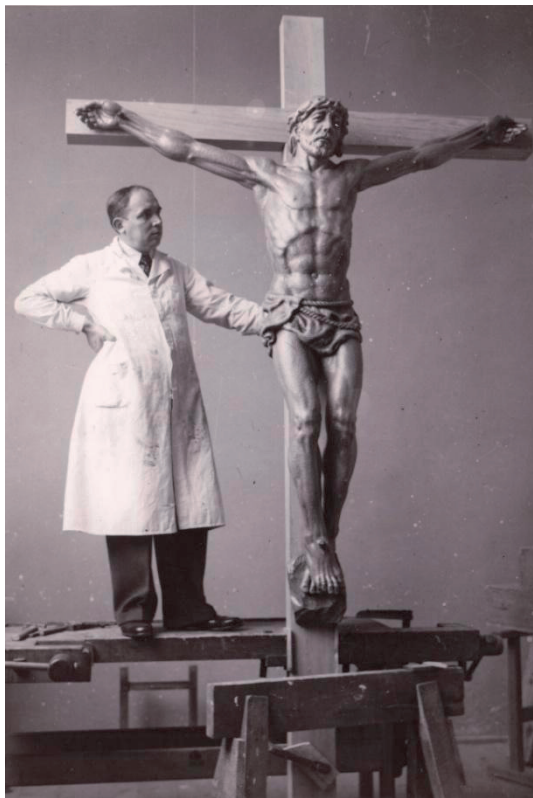
S manželkou Angelou okolo roku 1935

**Vedľa sochy P. O. Hviezdoslava pre
Dolný Kubín, 1935**

**Štefunko portrétuje básnika Ladislava
Nádaši-Jégého, 1937**

**Pri tvorbe Zbojníckej fontány
v Martine, 1942**

**Pri tvorbe Krucifixa do kostola
v Hriňovej, 1943**

**S kolegami – umelcami
pred budovou Matice
slovenskej okolo roku
1941, zľava Jozef Cincík,
Jozef Hanula, Fraňo
Štefunko, Martin Benka,
Jaroslav Vodrážka**

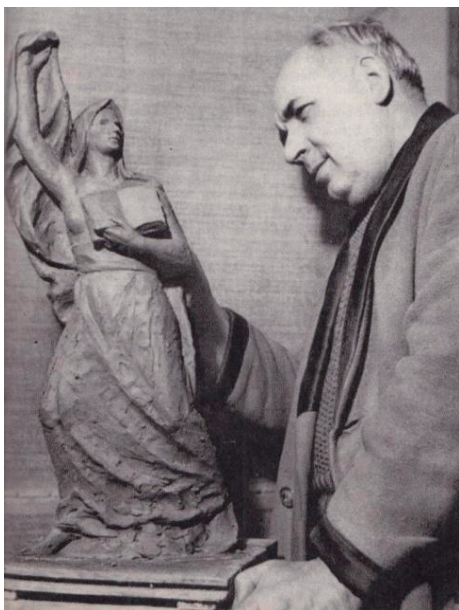

Štefunko v období okolo roku 1960

**Pri práci na pomníku Jána Kollára
v roku 1960**

**Promócie na Vysokej
škole výtvarných umení
v Bratislave, Štefunko
stojaci prvý zľava, 1959**

Pri soche Ľudovíta Štúra a Matice slovenskej, 1961 a 1963

Počas voľných chvíľ so svojom psom „Balvanom“, v roku 1966

S manželkou Angelou, 1968

So sochárom Neužilom pri tvorbe svojho portrétu, 1973

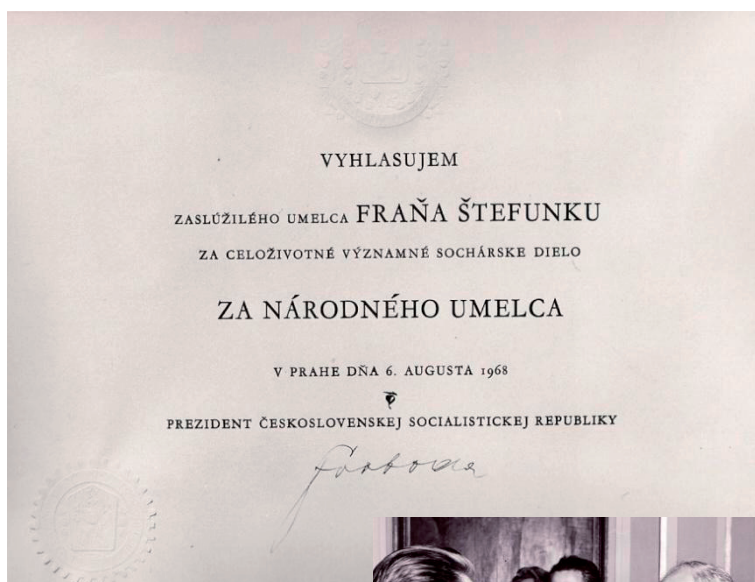
OCENENIA

1943 - „**Štátna cena**“ za sochársku tvorbu udelená ministrom školstva a národnej osvety Jozefom Sivákom

1959 - titul „**Zaslúžilý umelec**“ udelený vládou

1968 - titul „**Národný umelec**“ udelený prezidentom Československej socialistickej republiky Ludvíkom Svobodom za celoživotné významné sochárske dielo

1974 - „**Rad práce**“ od prezidenta ČSSR za sochársku tvorbu, pedagogickú a organizačnú činnosť

Štefunkov ateliér v Martine

Dom v Martine, kde býval Štefunko

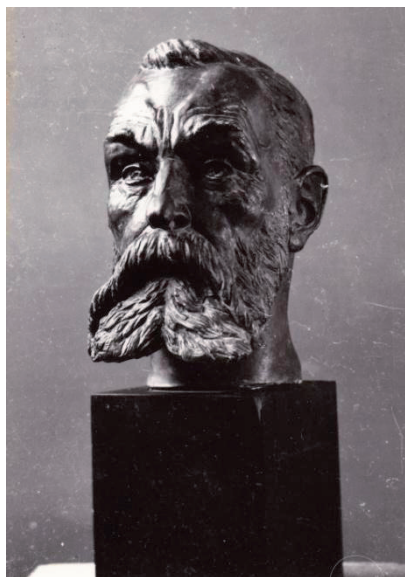
VÝBER ZO SOCHÁRSKEJ TVORBY

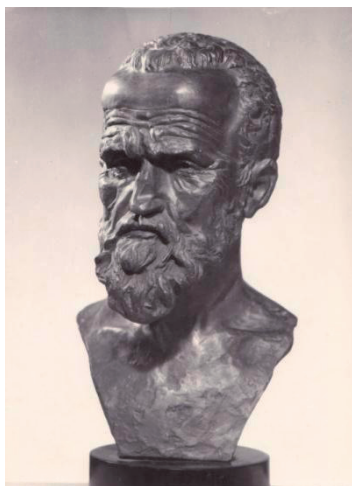
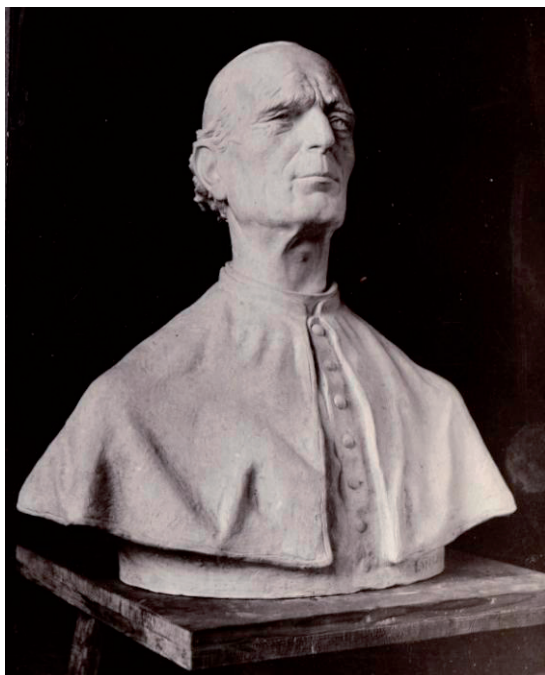
1932 – 1938 : portrét dr. Jozefa Škultétyho, medaila k Pribinovým oslavám, súsošie Deti, medaila Jozefa Škultétyho, Slovenského národného múzea, náhrobok Igora Thurzu, portrét Svetozár H. Vajanský, socha Žena s nádobami, portrét Andreja Hlinku, Anny Mistríkovej, Michelangela, Milana Th. Mitrovského, medaila Štefan Moyses, socha Kvetinárka, medaila Ústredie slovenských ochotníckych divadiel, socha Hlásateľ pravdy, pomník P. O. Hviezdoslava v D. Kubíne, pomník turčianskych dobrovoľníkov v Martine, portrét Jána Kalinčiaka, Športový pohár a medaila Matice slovenskej, portrét Andreja Kmeťa, Don Quijote, Ladislav Nádaši-Jégé, pomník padlých v bojoch o N. Zámky, tri reliéfy a znak mesta Martin pre Mestskú sporiteľňu, portrét Milana Hodžu, pomník Tomáš G. Masaryk

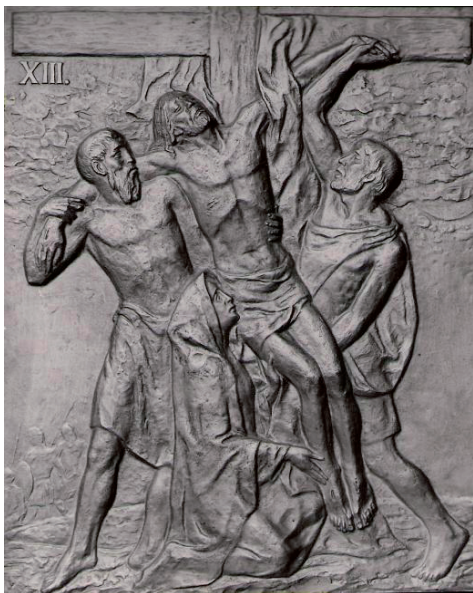
1939 – 1945 : náhrobok Miloslava Schmidta, socha Andreja Hlinku pre slovenský Snem, návrhy vojenských odznakov, radov a vyznamenaní pre Ministerstvo národnej obrany, pomník Jána Palárika, medaila Andreja Hlinku, pomník Andreja Hlinku pre Vrútky, portrét Hela Š., socha Pískajúci Detvan, 20 koruna Cyrila a Metoda, portrét Naša mama, súsošie Zbojnícka fontána v Martine, socha Jánošík, Memorandový odznak, portrét Edita a Helena Horanská, socha Antická družica, portrét Ferko Gallo, plastika Krucifix pre kostol v Hriňovej, portrét Moja matka, reliéfny cyklus Krížová cesta pre Rímsko-katolícky kostol v Martine, náhrobok Vladimíra Roya

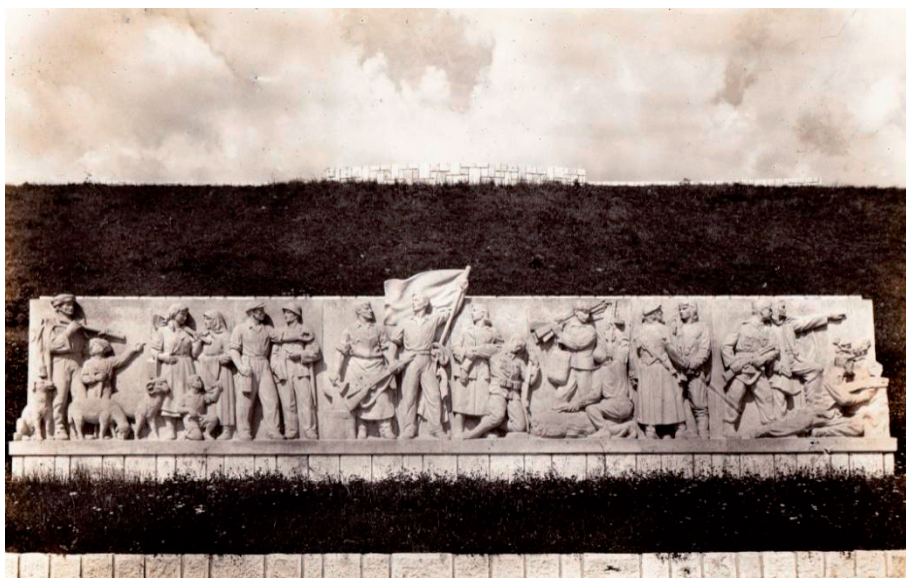
1945 – 1974 : plastika Privítanie, Hrabáčka z Čičmian, Čítajúca, reliéf Súzvuk, portrét Dušanko M., medaila a odznak SNP, reliéf na budovu Tlačiarň SNP v Martine, portrét Milanko Š., socha Piety pre kostol v Poprade, cyklus šiestych reliéfov Boj proti fašizmu, socha Slievač, Kurič, náhrobok Michala Štefunku, pomník Červenej armády v Krupine, portrét Rudoarmejec, monumentálny reliéf Legenda o práci a boji v Priekope a socha Stráž odkazu povstania, portrét Jána Sýkoru, P. O. Hviezdoslava, Petra Jilemnického, socha Mateja Hrebendu, Petra M. Bohúňa, portrét Moja manželka, sochy Pieseň lúk

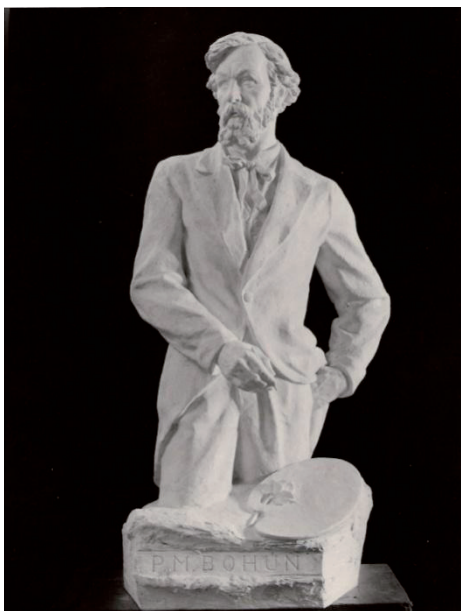
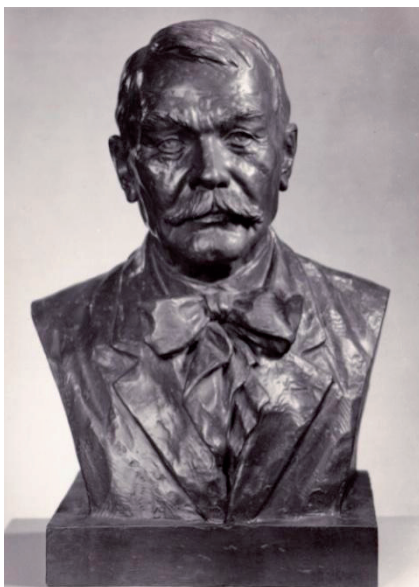
a Pieseň hôr pre divadlo SNP v Martine, pomník SNP v Kremnici, portrét Stalina, Boženy S.- Timravy, Jozefa Kosa, pomník Andreja Sládkoviča v Krupine, portrét Ľudovíta Štúra, Jána Chalupku, Jána Palárika, socha Martina Benku, portrét Andreja Kmeťa, Martina Kukučina, socha P. O. Hviezdoslava v Námestove, pomník SNP v Mošovciach, socha Tálie pre divadlo v Trnave, alegorické reliéfy Váhu a Oravy v Istebnom, pomník Jána Kollára v Mošovciach, portrét P. O. Hviezdoslava pre divadlo v Bratislave, socha Ľudovíta Štúra, portrét Jegorov, socha, medaila a odznak Matice slovenskej, medaila mesta Martin, pomník obetiam nacizmu na Turčoku, medaila slovenské gymnázium v Martine, pomník a medaila Andreja Kmeťa, pomník a portrét Jozefa Škultétyho, socha Priadky pre Vyšný Kubín, portrét Karol Kuzmány, Štefan Krčméry, Štefan Moyses, Ján Francisci, Viliam Pauliny-Tóth, František V. Sasínek, medaila mesta Bardejov, znak mesta Martin

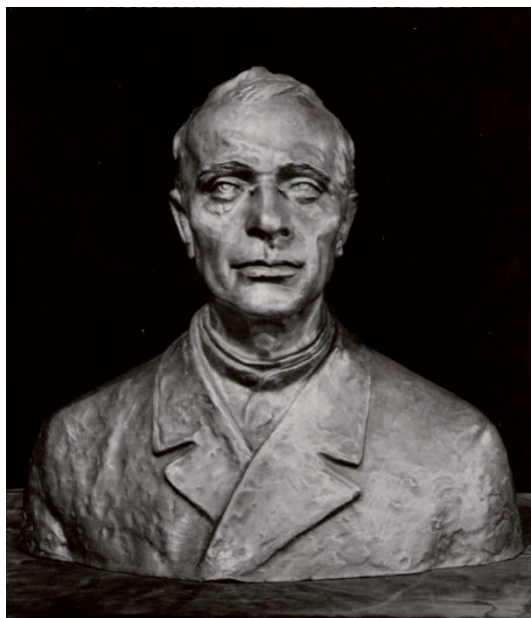
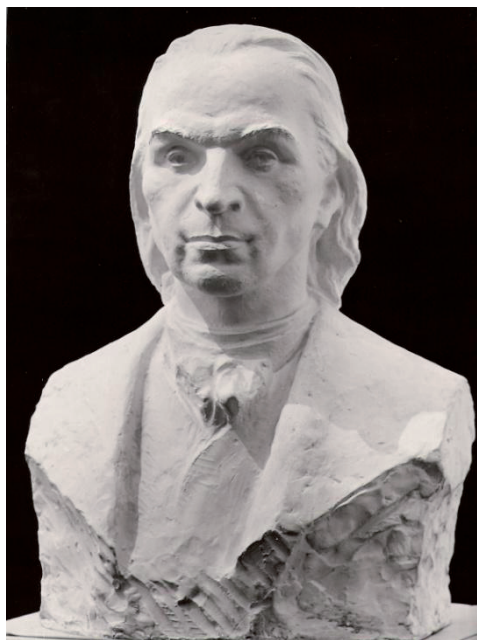

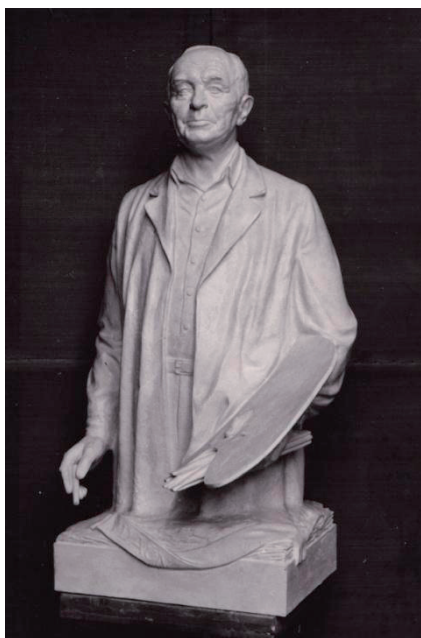

FRAŇO ŠTEFUNKO A OLTÁR PRE FARKAŠÍNSKY KOSTOL

Starý farkašínsky kostol už veľkosťou nepostačoval potrebám občanov, a tak ho 5. augusta 1933 začali búrať a od 28. augusta prebiehala výstavba nového kostola, ktorú prevádzala firma Štrelinger z Trenčianskych Teplic podľa projektu architekta Milana Michala Harminca z Bratislavy. Stavba sa financovala z peňazí, ktoré zozbierali v dobrovoľnej zbierke medzi občanmi od roku 1930 – išlo o sumu 580 000 Kčs. V septembri 1934 bol nový kostol dohotovený a už len bolo potrebné zariadiť jeho interiér. Pri tejto príležitosti Štefunko prejavil záujem o vyhotovenie nového oltára do kostola. V liste, ktorý adresoval farskému úradu v Kerestúre navrhol, aby sa s prácou neponáhľalo z dôvodu, aby dielo neutrpelo na kvalite. Tiež preto, že *„keď sa do práce dám, chcel bych urobiť prácu takú, ktorá by bola (eventuálne) mojim životným dielom a na ktorú by som mohol po celý život ukazovať s chlúbou.“* Štefunko bol v tejto záležitosti veľmi ústretový a v rozpočte navrhol najnižšiu možnú výrobnú cenu oltára, keďže malo ísť o dielo pre jeho rodnú dedinu. Tiež zdôraznil, že mu ide predovšetkým o radosť z práce a ostatné mu je vedľajšie: po dohotovení oltára by bol bez peňazí, nakoľko do svojej práce započítal iba materiál a režijné náklady. V liste farskému úradu predložil aj návrh s opisom nového farkašínskeho oltára, ktorý mal dodať v roku 1935:

„Celková kompozícia vzťahuje sa k výkonu u nás katolíkov najsvätejšiemu k omši svätej. Uprostred na dverách svätostánku zobrazený je pelikán krmiaci deti svojím telom. Nad svätostánkom je miesto pre monštranciu potrebné k vykladaniu Prevelebnej sviatosti oltárnej počas veľkej sv. omše. Úzadie tohto miesta dekorované je hlavou Krista Pána, ktorá má akosi stále pripomínať krvavú obeť, ktorá býva na tomto mieste konaná spôsobom nekrvavým. Celému tomuto úkonu klaňajú sa zo strán anjeli. Toto by bolo myslené ako pozemská časť oltáru.“

Tomuto posvätnému úkonu prizera sa zhora, z neba patrónka – Prostrednica sv. Tereška Ježiškova, ktorá sype dolu ruže, dľa svojho prisľúbenia. Svätica zostupuje medzi oblakmi (po schodoch, ktoré by sa lepšie vyznačili ako sú na náčrte), traja malí cherubíni pomáhajú jej rozhadzovať na

cirkev bojujúcu ruže – prisľúbené milosti. Týmto je legenda zosilovaná. Popod anjelmi a pod menzou urobili by sa dekorácie z hroziev a klasov (chlieb a víno). Na náčrtku je to len slabo naznačené.“

Štefunkov návrh oltára nenašiel u kompetentných pochopenie a nebol realizovaný. Sochy na oltár objednali a doviezli z Tirolska (v tom období to bola bežná prax).

Pre zaujímavosť uvádzame, že prvý sobáš vo farkašinskom kostole, ktorý vysvätili v októbri 1934, mal Štefunkov mladší brat Aladár s Františkou Vívodovou 13. novembra 1934.

Štefunkov návrh na farkašínsky oltár, okolo roku 1934

Starý kostol, fotené okolo roku 1933

Oltár v starom kostole

Nový kostol postavený v roku 1934

FRAŇO ŠTEFUNKO A KRONIKA STARÉHO FARKAŠÍNA

V roku 1970 napísal Štefunko monografiu o svojej rodnej dedine pod názvom „Vlčkovce – Kronika starého Farkašína“. Bola to vôbec prvá kniha napísaná o Farkašíne a o to vzácnejšia, že vyšla z rúk jej rodáka – sochára. Už bolo naznačené, že Štefunko mal od detstva rád svoju dedinu, zaujímal sa o jej históriu a aj keď z nej odišiel, tak vždy sa do nej s láskou vracal a navštevoval tam svoju rodinu i známych. Pri mnohých svojich rozhovoroch, článkoch a spomienkach, nikdy nezabúdal na to odkiaľ pochádza. Štefunko sa chcel zavďačiť svojmu rodisku a tiež konečne objasniť čo najviac neznámych otázok z histórie Farkašína, o ktorých premýšľal ešte ako malý chlapec. Pre svojich rodákov zanechal knihu, ktorá bola aj na vtedajšiu dobu na vysokej odbornej úrovni. Dopomohol k tomu nielen Štefunkov dlhodobý archívny výskum, štúdium rôznych starých kníh a prameňov, jeho obetavá práca pri zháňaní materiálov, ale aj dlhé autentické rozhovory s vtedy ešte žijúcimi pamätníkmi a najstaršími obyvateľmi Farkašína.

V monografii Štefunko objasňuje vznik a miestopisný vývoj dediny, píše o jej chotári a mýte, Vinohrádkoch, feudálnych pánoch a významných kráľovských návštevách, o Habánoch na Slovensku i vo Farkašíne, a rovnako aj o Českej ceste, ktorá cez dedinu viedla. Charakter dediny dopĺňajú aj náboženské a školské pomery, nové časy, kde rozoberá roky 1848-1849, prvú a druhú svetovú vojnu a venuje sa aj zbožným jamám. Knihu Štefunko doplnil aj dodatkami zo života dediny s ukážkou farkašínskeho dialektu.

Monografia má 168 strán a obrazovú prílohu na 16 stranách. Na jej konci sa nachádza kapitola *Z histórie Jednotného roľníckeho družstva*, ktorú vypracovalo vedenie JRD vo Vlčkovciach pri príležitosti 20. výročia svojho založenia. Týchto osláv, ktoré sa konali 29. augusta 1970 a boli spojené aj s dožinkovými slávnosťami, sa zúčastnil aj Štefunko a od svojich rodákov dostal na pamiatku farkašínsku výšivku. Kniha vyšla v počte 800 kusov vo Vydavateľstve Osveta Martin. Obálku a ilustrácie vytvorila Alžbeta Štefunková-Szabová.

V nasledujúcich riadkoch čitateľom predkladáme dve spomienky pochádzajúce zo Štefunkovej osobnej pozostalosti. V prvej Štefunko približuje svoje detstvo a v druhej rozpráva o svojej dedine. Tieto spomienky neboli ešte nikdy publikované a myslíme, že by ich naši rodáci mali poznať.

F. Štefunko

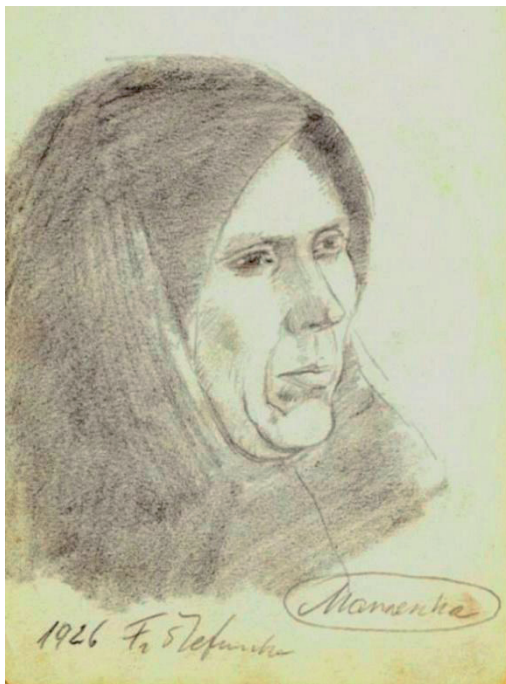
Vlčkovce 29. aug 1890

MOJE DETSTVO

(doslovný prepis spomienky)

Prvé na čo si pamätám je, keď som dostal od matky na bavenie cievky od cverán. Kotúľkami som ich menoval. Bol pritom i môj vrstovník, susedov Filip. Mat' nás poučala, ako sa máme s nimi baviť. Z krabičiek zostavila oltárik a cievky mali byť svietnikmi. Zastokla do nich kúsky kukuričného kôrovnia – to mali byť sviečky. Chcel som ich aj zapáliť, ale mat' nedovolila.

Vždy som sa pokúšal robiť z kadejakých starých vecí užitočné predmety. Zo starého parazola som si urobil obyčajnú podpieraciu palicu, neskôr z veľkého kľúča pištoľ, s ktorou som naozaj strieľal. Raz som odrezal kus kože zo sáry otcovej čizmy na prak. Palička mala vtedy robotu, ale to ma nevylicilo. Dodnes mám vo zvyku zberať a odkladať každé haraburdie v domnení, že sa to na čosi zide. Zdvihnem a odložím temer každý klinec, skrutku a drôt, čo nájdem na ulici. Je mi to zavše, keď s niekým idem trápné, ale nezdržím sa a nemám v láske ľudí, ktorí si nechcú túto moju vlastnosť vážiť. V časoch vojny, keď bol nedostatok materiálu, ale tiež inokedy sa takéto počínanie ukázalo veľmi osožným a užitočným; bol som stále zásobený materiálom.

Kresba Štefunkovej matky, 1926

Počas vojny mali u nás na majeri traktor. Bol to prvý traktor, čo som videl. Mal ozrutné veľké železné kolesiská s oceľovými lopatkami aby nekízal. Náš kováč bol na ňom traktoristom a chlapci z celej

dediny sme boli večne pri ňom. Keď naplnil benzínovú nádrž, ktorá bola vysoko nad traktorom, vylial na oráčinu všetko, čo sa už nevošlo do nádrže. A počas vojny bol benzín veľmi vzácny, ba nebolo ani petroleja a nemali sme čím večerami svietiť. Pýtal som si preto raz aspoň trochu toho benzínu do lampy, aby sme mohli večer posediť pri svetle a nemuseli ísť tak skoro spať, ako sme to robievali, lebo vysedávať večer čo večer potme bolo pre nás deti strašné. „Hybaj preč“, okríkol ma kováč, „to by bola krádež.“ Veľmi som sa zlostil nad takou morálkou a aby som sa mu pomstil, zapálil som tú jeho benzínovú kaluž hneď ako odišiel. Horela dlho do noci, a tak sa prezradilo jeho „gazdovanie“. Neskôr sa mi vypomstil tým, že ma nechcel vziať za učňa, vyhovoriť sa otcovi, že sa ma bojí, lebo bol malý chlap a ja už veľký corgoň. Tak sa tentoraz ani mne nevyplatilo usilovanie získať vec iným nepotrebnú... Ale aj inde som nepochodil.

Na Kufflerovom majeri mali v záchode vždy hrbu starého kancelárskeho papiera, popísaného iba po jednej strane. Chodil som si preň kedy sa mi zachcelo a na čistej strane som kreslieval. Raz ma tam pristihol pisár, mladý Židák z Trnavy, pochytil ma za vlasy a musel som mu povedať načo to potrebujem. Potom sa zvrhol a povyberal z kopy všetok papier, ktorý bol na jednej strane čistý a vhodil ho záchodovej jamy. „Ták, a fčileká môžeš nanho malovať“, povedal mi. Veľmi ma to pokorilo, nevládal som do neho ani kameň hodiť – a to ma podnes veľmi mrzí, lebo sa mi zdá veľmi dôležitým, aby si človek v podobných prípadoch ulľavil, hoci aj takým nízkym spôsobom, ako je hodiť do niekoho kameň.

Mimo kreslenia som si rád robil z hliny domčeky a zvieratká. Raz, keď som sa takto bavil, šiel popri mne istý mládenec, Punčom sme ho volali, a pošliapal mi celý môj zverinec. Veľmi som ho za to znenávidel. Inak bol to môj známy, niekedy sme spolu pásli kravy, on štyri a ja jednu, a vždy ma častoval orechmi i slaninkou a inými dobrotami, ktoré niekedy aj nakradol, lebo bol veľký šibal. Ale odvtedy, ako mi pokazil tie zvieratká, mi to od neho akosi nechutilo, hoci som to vždy zjedol. O dva, tri roky nato padol ako vojak vo svetovej vojne, kdesi na talianskom fronte. Už som vtedy i ja vyrástol z detských rokov, ale dobre si pamätám, že som si, keď som to počul, vzdychol: „Tak mu treba, nemal mi pošliapať koničky.“

Keď som si tak dákym podareným kúskom ul'aval, hneď mi bolo ľahšie na duši. Potom som sa ticho tešil z takej malej zbojníčky, sám sebe sa usmievajúc. Súsedia, najmä susedky, ma preto považovali za čudáka a pošuškávali si, že to nemám v hlave celkom v poriadku. No, i keď som to v hlave celkom v poriadku nemal, ich posmešky som predsa spozoroval (veď sa ani veľmi nesnažili zakryť svoju mienku o mne), ale vôbec ma to nemrzelo. Čože mňa bolo po nich! Nech si len tárajú, myslel som si. Život sa mi zdal krajším z dnukejšaja, v myšlienkach, tie nik nevidel. Stačilo mi predstaviť si kozu našej susedky, starej „zemanky“, ako kašle, keď sa našrara rozmarínu, a hneď som sa usmieval. Ten rozmarín totiž dal som jej sám, vzal som ho z obloka jej gazdinej. Tak som sa jej pomstil za to, že sa vyslovila, vraj, budem ako hlúpy Jano. To bol hlupák našej dediny. Vtedy mala každá dedina svojho hlupáka. Teraz sa čiastočne hanbím za tento svoj nízky spôsob cítenia a konania, ale čo si počneš, keď si malý, slabý a bezmocný, rád bys' čosi urobil, niečo docielil, ale svet namiesto toho, aby ti pomohol, hodí ti pod nohy poleno. Málokto ťa povzbudí, málokto ti poradí, a pomôcť – to už vôbec od nikoho nečakaj... Často, pričasto som nad tým rozmýšľal, čo by bolo zo mňa bývalo, keby som bol túto pomstivú vlastnosť svojej povahy pestoval a prichodím k uzáveru, že by som bol skončil na popravisau alebo v árešte.

Detstvo je ako kvitnúci ostrov, na ktorom sme kedysi žili, ale kam sa môžeme vrátiť iba vo svojich myšlienkach. Rozpomienky naň možno rozkolísať ako hojdačku, odraziť sa na nich od zeme a líať v ich rozprávkovom ovzduší, líať sem i tam, oprieť si o provaz myšlienky hlavu a nechať sa uspávať oparom detskej duše, voňavým ozónom mladosti plnom vône májových dažďov a raňajšieho spevu zobúdzajúcich nás lastovičiek.

Kdeže ste sa podeli dlhočízne dni detstva! Jeden z vás bol dlhší ako je dnes týždeň, ale o čo bohatší na zážitky a skúsenosti! Stá a stá drobných príhod z tých dní miesi sa v mozgu človeka po celý život, desiatky fantastických obrazov životného filmu ilustruje knihu detského života a jedna jej stránka vyvoláva zrodenie druhej. Otec nám raz zahádal hádanku: kedy je najviac dierok do neba? Neuhádli sme. Počas žatvy, povedal potom, keď sú na poliach strniská. Roky a roky som sa kochal v tejto hádanke a podnes mi vie predstava o miliardách dierok obrátených do neba vyvolať vo fantázii rozruch.

Vtedy nechodili so žencami traktory, aby orali, podmietali a celé nivy strnísk s tmavými dierkami ostávali po týždne a týždne nezorané a tak mi ostali aj v mysli, akoby boli tmavým rubom jasných hviezd na večernom nebi. A to všetko vyvolala jedna nevýznamná hádanka, lenže v škále oveľa širšej, nepopísateľnej. A takto znásobená ostáva v duši človeka temer každá príhoda, počutá, alebo zažitá v detských rokoch. Obrazy stávajú sa veľkými panorámami a nikdy nevymiznú z predstavy. Ako sa len vedeli pomestiť do detskej hlávky, o ktorej tak často počujeme, že je sprostučká alebo maličká?

Až vtedy, keď mi obeľali vlasy som spoznal vlastnú detskú dušu, až vtedy som pochopil, že sa vo mne ozýva a chvie ako vzdialený pás bielej cesty v letnej horúčave. Udalosti detských rokov sú zaznamenané v hlave ako skamenelá morzeovka; z kúštičkov sa v nich skladá každá litera. Pestiť ich a maznať sa s nimi sa vždy oplátí, vždy osladia trpkú chuť života.

Kresba Štefunkovho otca, 1927

Ešte podnes sa domnieval, že každý má právo pestovať svoje záľuby a s tým i právo brániť si ich, keď ho chce niekto o ne pripraviť! Niekomu sú tieto záľuby, i keď sú zdanlive skryté kdesi v úzadí, hlavným životným prúdom ženúcim krvný obeh, bez ktorého nevie ani žiť.

Mnohé udalosti časom v pamäti blednú, vytrácajú sa z nej, hynú, ale niekedy sa v nej znovu vynárajú. Sú ako listy na halúzke: narastajú a odpadávajú, iba halúzka – pamäť ostáva i cez nepohodu a zimu a čaká na jarné dni, a tu znovu narastajú lístočky. Na starom strome uschýna i halúzka a z mladosti ostáva iba kmeň a veľké konáre.

U mňa bola za mlada vetvou života akási vysnívaná katedrála postavená v chimérickej perspektíve vlastných myšlienok. Nevedel som čo to bolo, prečo ma to zamestnávalo a zabávalo, ale vedome som túžil, aby ma nikto v mojom vysnenom svete nevyrušoval.

Samo neprišlo nič, každá myšlienka mala svoj zrod niekde v hĺbinách pamäti, kde sa skrývala ako iskrička v pahrebe.

Rozmýšľať o vlastnostiach vecí ma podnietil rozhovor so starým gazdom, u ktorého bol môj otec zamestnaný. Viezli sme raz na pole žencom obed. Gazda bol podnapitý a ako sme nakladali na voz džbány s vodou, poliali sme sedanku. Preto som si sadol na dno voza. Za chvíľku na slniečku doska uschla a keď to starý pobadal, ponúkol ma, aby som si k nemu sadol. „Pod' si sem sadnúť, doska už vodu vypila“, povedal. „Ľudia hovoria, že voda uschne, nič neuschne, ale každá vec vypije vodu. Zem, drevo, tráva, všetko pije vodu...“ Tak vravel a odmlčal sa. Azda si pomyslel, že on je výnimkou, lebo vodu nepil.

Uveril som starému gazdovi a neskôr som podal túto teóriu akoby svoju nášmu starému otcovi. Ten pokrútil hlavou a vysvetlil mi, že nie je vždy tomu tak, že voda síce vsiakne do zeme, trochu i do dreva, ale do železa a skla už vôbec nevsiakne.

Pritom sa mi dostalo prvý raz poučenia, že všetky hmoty pochodia zo zeme: uhlie, smola, kolomaz a kopú sa z nej všetky hlinky a z hliniek sa robia farby. I vzduch podchodí zo zeme, vravel starý otec. V zemi je oheň, takže zemeguľa je vo vnútri horúca a preto sa zem stále parí. Z toho pochodí vzduch a zo vzduchu sa zráža dažďová voda a z tých troch častí, zo zeme, vody, povetria a ohňa je stvorené všetko. I železo? Pýtal som sa. I železo, i zlato a striebro i piesok z ktorého sa robí sklo, všetko, všetko pochodí zo zeme. To boli úžasné vedomosti! Ten náš starký, hoci mal iba

Plaketa Štefunkovho otca, 1952

jedno oko, vedel všetko. Preto som sa k nemu pridal a učil som sa od neho všetkému čo sa dalo. Píľku nabrúsiť som vedel už ako malý chlapec, poriezom, sekerou a hoblíkom som narábala prv, ako som mal k tomu dostatok sily a tieto nástroje akoby ma preto mali radi, poddávali sa mi v rukách a poslúchali ma.

Starý otec, ináč matkin otčim, bol prvý, ktorý mi povedal, že každá vec musí mať svoju extra formu, aby sa páčila. „Krajčír šaty vyšnoruje a opigluje, šuster čižmy načierni a vyglancuje. My, tesári (on sa považoval za tesára, hoci sa tomu nevyučil) šviháme brány červenou hlinkou a na stĺpoch robíme kružidlom hviezdy, kolári a stolári svoje kusy firnajzujú. Každé veci patrí čosi svoje, aby mala oko...“, tak ma učil starký. Bol veľmi milý a ochotný, rozumeli sme si. Otec na nás iba posmešne a nedôverčivo zaškuloval.

Popri takomto nenápadnom školení, pátral som i po hotovej kráse. Sliedil som po domoch, kde a ako majú vymaľované ohništia pod komínom, obdivoval som džbány s obrázkami oviec a valachov, ale najväčšmi sa mi páčili maľované hrady na stodolách a vyrezávané rošty v izbách. Keď popri mne prechodil povoz, všimol som si aký má paholok bič a bičište. Ak som mohol, dozvedal som sa, ako sa ktorá vec robí. Nevedel som pochopiť, že ma pritom niekedy odháňal so slovami, že zvedavosť je špatná cnosť alebo že budem skoro starý, keď budem chcieť všetko vedieť.

Veľmi chytro som pochopil, že ľudia schovávajú za príslovia nielen múdrosť, ale i svoju nevedomosť, ba často i zlé vlastnosti a činy nimi ospravedľujú.

Ak som nedostal požadované vysvetlenie, snoril som za vecami svojim detským spôsobom sám a môžem i dnes povedať, že každý pokus vypátrať vec a dozvedieť sa niečo, stál za námahu.

Mali sme doma sošku Jezuliatka. Stálo na kasni v belasej košielke ozdobenej zlatými kvietkami a bodkami, ktorá mu siahala po čiernej doštičke na ktorej stálo. Nôžky mu spod nej iba trošku vykúkali, mohli ho oziabáť, lebo bolo bosé. Z jeho guľatých detských tvarov prenikalo na povrch najmä kolienko a mi deti sme mu ho preto často hladkali, až bolo od toho zašpinené. Vlások malo žlté ako zlato a na nich akýsi čudný klobúk, podobný bršleňovému semienku; zbierali sme si často také semienka na živom plote pri

cintoríne a menovali sme ich kňazové čiapočky. Matka nám vravievala, že to má korunu. Mne sa však zdalo, že sú to štyri červené jabĺčka, zviazané zlatými stužkami. V ľavej ruke držalo tiež červené jabĺčko, do ktorého bol nastoknutý zlatý krížik a druhou sa nám hrozilo. Tak nám to aspoň matka vravievala, keď sme nezbednili, neskôr som pochopil, že nás vlastne požehnávalo.

Mňa zaujímalo tiež od spodku, tam bolo biele ako trojkráľovská krieda, čo mala stará mať na kasni v zrkadlovom poháriku. Raz, keď matka kamsi odišla, položil som Jezuliatko na vankúš a skúšal som na dne či sa dá krájať. Nožik som mal vždy ako sa patrí nabrúsený a keďže to s ním znamenite išlo, opakoval som svoj pokus niekoľko raz, vždy keď matka nebola doma a keď som sestru vystrčil z izby, aby neklebetila. Bola to krásna hra! Nožik robil krásne zárezy

napred v podobe písmena V, sypal sa z tade pekný biely prášok. Postupne vnikal nožik hlbšie a hlbšie, až naraz rup! Prerezal som dno a dostal som sa do akejsi diery. Striasol som sa tajomnou hrujou, ale tešil ma objav, že soška je zdnuhá prázdna. Neskôr som pokračoval vo zväčšovaní diery, až ostala soška celkom bez dna a videl som, že je z krásnej bielej kriedy. Ukázal som to tajne kamarátovi Florovi, ktorý rástol vo Viedni a ten prehlásil, že soška je z gypsu. To bol znalecký posudok, ktorým bol korunovaný môj objav. Čo ma bolo po tom, že matka vec objavila a že ma vyšticovala! Už bolo treba len dozvedieť sa, čo je to gyps a kde sa dá zohnať. Pomohol mi k nemu jeden gymnazista. Doniesol ho z Trnavy a naučil ma hasiť ho vo vode a nalievať do taniera, kde sme napred vložili svätý obrázok dolu tvárou, ktorému potom odliatok taniera

Portrét Štefunkovej matky, 1943

robil akýsi rám. Neskôr sme robili z hlíny formičky zvierat, liali sme do nich hasený gyps a odliatky sme potom nožíkom dorábali. To už bolo veľké umenie, najmä keď sme si robili ovečky do vianočného betlehema. Farbili sme ich na zeleno a červeno a neskôr sme ich obliepali i vatou. Mnohí sa nám vysmievali, ale väčšina bola spokojná i s farbou zelených ovečiek. (Odvtedy sa datuje u mňa poznatok o abstraktnom umení).

Odtiaľto bolo k iným prácam už iba krok, zdĺhavý a namáhavý, plný nevydarených pokusov, ale i radosti z úspechov. Nesmelosť a nešikovnosť sa dá prekonať cvikom a vytrvalosťou. Ja, akoby to bol vedel, stále som čosi vyrezával z dreva i z mäkkých opukových kamienkov alebo kriedy a maľoval farbičkami. Drevené koníky a vozíky, valce, malé mláťačky plné koliesok a motúzových remienkov páčili sa nielen deťom...Na streche nášho domu krútili sa vetrom poháňané kolesá a na nich sa pohybovali nemotorní panáci, akoby nimi krútili. Bol som z detí najstarší a preto mali moji súrodenci týchto hračiek plný dvor.

Ale nezostal som iba pri hračkách. Urobil som si z dosky husle, struny mali z cverán rôznej dĺžky namočených do živice. Dalo sa na nich i zahrať. Predal som ich za štyridsať osem grajciarov, za ktoré som kúpil nožiky so šparákom na fajku sebe, otcovi a starému otcovi, matke ceruzku na kreslenie, lebo kreslila pre vyšivačky a sebe mimo nožika kúpil som platničku gleja a prvý raz školskú gumu. Dosiaľ som gumoval iba gumovou zátkou z fľaše. Ostal mi ešte šesťák, dvadsaťhaliernik, ktorý som si vložil do sporiteľničky na ďalšie investície, ale hlavne preto, že mi tak radila matka, ktorú som vždy poslúchal.

Z vlastnej skúsenosti môžem tvrdiť, že opravdivým rodiskom je miesto, kde dieťa rastie a je celkom ľahostajné, či sa narodilo tam alebo niekde inde. Také miesto, kde sme rástli, je a ostane nadosmrti jediným našim opravdivým domovom a ak nás vietor života z tadiaľ odfúkal do iných kútov sveta, najradšej sa tam vo svojich myšlienkach vraciame.

Takýmto domovom je miesto, kde sa vieš i potme vyhnúť každému vyčnievajúcemu kameňu na chodníčku a obísť poslepiečky každú kaluž i tú najmenšiu, lebo vieš o všetkom, kde čo leží. A ak to tam po rokoch nenájdeš, chýba ti to.

V rodisku poznáš každý dom a každú dieru v plote a vtedy, keď postavia na mieste starého domu, ktoré si tak dobre pamätáš, nový dom a keď už dávno zmizol zo sveta plot, v ktorom bola tá diera, ostáva ti pod duševným zrakom stále to staré. I vôňa rodiska ostáva človeku v nose: moje rodisko mi podnes rozvoniava rojovníkom, muškátom, rozmarínom a močovkou - a to už nie je vonkoncom kvet, ale veľká kaluž v každom dvore, pri hnojisku...

Ja som si zo svojho rodiska odniesol so sebou nielen to, čo som tam videl a počul, ale i akúsi vlastnosť, ktorej sa vraví morálka. A nemôžem sa jej zbaviť, hoci mi v živote veľmi často škodí. Mimo toho má rodisko kúzelnú moc, že nám vtlačí do zmyslov svoje omedzené rozmery a miery. Ja, napríklad, odmeriavam si v duchu všetky vzdialenosti mierami svojho rodiska. Dĺžky ciest, šírky ulíc a dvorov, výšku a silu chlapov, krásu koní a žien, všetko zrovnávam s tými od nás. Hĺbku baní omeriavam hĺbkou našej studne a múdrosť štátnikov a rečníkov meriam s múdrosťou nášho richtára a svojho starého otca; ľutujem pri tom, že miera tých mojich známych z mladosti nebola kratšia, aby som ju mohol vždy upotrebiť...

A nie sú to iba suché metafory, ale celkom živá prax. Kilometer je pre mňa odmalička až podnes vzdialenosť od Chorvátpaľov po hliník a viem, že od nášho kostola po trnavskú mestskú vežu je to takých 10 kilometrov. Tieto vzdialenosti som si v duchu odpisoval a prenášal na všetky cesty, na turistike, pri vojenčine i za dievčatami do kopaníc.

Neskôr ma toto premieňanie energie na priestorové vzdialenosti priviedlo na teóriu (ktorú som však doteraz nedokázal), že správna miera nie je meter a jeho zmenšeniny ako decimeter či milimeter, ale siaha, stopa a laket' a palec, lebo tieto staré miery človek nosil vždy so sebou a meter obyčajne vtedy zabudne doma, keď ho najviac potrebuje.

Ako len bolo ľuďom dobre, keď napríklad stratili alebo zabudli niekde meter; roztiahli ruky a pokiaľ dosiahli bola siaha, priložili laket' a bol laket' odmeraný. Že to mal každý trošku rozdielne veľké, preto sa na trhu nepobili a predavač najmä ak bol malý, mohol bez rizika kupujúcemu viacej predať. A bolo to aj v súlade so životom: nebola vtedy ešte demokracia, neplatilo nijaké rovnosťárstvo, nemeralo sa všetkým rovnako...

Tieto miery, kúsok rozpomienok na dedinku a jej životnú i rozprávkovú krásu a láska k nim boli skoro všetko, čo som si neskôr z dediny

odnášal. Ale málo je niekedy veľa a ja som vedel s tým dobre gazdovať. V čas potreby som si tieto trošky vedel znásobiť a vystačil som s nimi až doteraz, možno, že mi vydržia na celý život.

Najpeknejšie, čo som si z rodiska odniesol, bola krása dediny, jej polí, dolín a potokov a pohľad na život ľudí v našej dedine. Ak si k tomu všetkému primyslím i svoje detstvo, ktoré som žil medzi týmito ľuďmi, neraz banujem, že som sa nechal z tadiaľ vetrom uniesť.

Štefunko vo Vlčkovciach v roku 1970

MOJA DEDINA

(doslovný prepis spomienky)

Dedina, kde som sa narodil, stála na prostriedku sveta. Tak sa mi to zdalo a trvalo veľmi, veľmi dlho, kým som si to vládal odmyslieť. Bola postavená na širokánskej rovine, iba na východe a západe boli malé modravé kopčeky, jedny na to, aby z poza nich slnce vychodilo a druhé, aby sa malo večerom za čo schovať. Ináč ste z nej videli všetko, celý okolitý svet, len bolo treba vyštverať sa na starú hrušku, či na niektorú strechu, alebo vybehnúť na kostolnú vežu. Naši predkovia postavili dedinu na vyvýšenej vlne tejto veľkolepej roviny. Všetky dediny boli tak stavané. V praveku sa to tak rozhodlo a to bolo dobre, vtedy sa ešte ľudia museli prispôbovať prírode, vedeli, že v nej znamenajú málo, ba skoro nič. Neskôr, keď sa pokúsili ju ovládnuť, začala ustupovať a človek sa stáva jej pánom a ona jeho dielom.. Keď si to uvedomujem, osmutnievam, lebo dedina mojej mladosti v tomto boji podľahla a dnes tam nachodím iba jej starú kostru. V rokoch mojej mladosti trčali z našej dediny topole ani obrovské čierne sviece a okolo nej rozprestierali sa zlatožlté polia a zelené lúky lemované modravými hájmi. Ale aké háje to boli! Brestové a dubové háje, husto prerastené voňavým bezom, brsleňom, svíbim, klokočom, čo pospletané girlandami brečtanu a krkošia tvorilo mohutné hušťavy, plné vtákov a zveri. Lúky a polia boli samá vrbina a tieto vrbiny spojovali sa s hájmi do jedného celku, čo tvorilo jeden veľký, zelený raj. V dynamických tvaroch tejto zelenej krásy blýskali sa hladiny vôd, rozliatych po dolinách. Ich zrkadlá krájali chotáre na diele a dielce, ako strieborné nožiská, takže ich bolo treba spájať lávkami a mostami, tieto boli akoby čipôčkami na belavých stužkách chodníkov a cestičiek. Nemohol sa pochopiť, kde sa vzalo toľko krásy na jednom mieste sveta a nikto mi nevedel povedať, iba ak, že to všetko Pánboh stvoril...

Aký dobrý bol Pánboh, že stvoril Váh a Dudváh, ktoré zavlážovali naše doliny! Vtedy to boli ešte neskrotné, divé rieky, čo slobodne gazdovali so svojimi vodami. O každej jari, keď kdesi na Horniakoch slnce roztápalo snehy, rozliali svoje kalné vody vždy presne tak, ako predošlý rok. Keď sa tieto vodiská ustálili, vyčistili a nastala skutočná májová jar, všetko živé

v nich zdanlive zaniklo, skúpalo sa v ich belasých parách, voda tu bola spojovacím živlom, životom. Na dolinách hniezdili živé kačky a vodné sliepky, rybárici a čajky, lebo v nich nachodili bohatstvo rýb na svoju obživu. I človek sa tu prižívoval. Niektoré doliny vysychali hneď začiatkom leta a ľudia na to starostlivo striehli, lebo vedeli, že keď vody opadnú, ostane v dolinách toľko rýb, že sa nimi nasýti celá dedina. Keď nadišiel ten čas a dolina za dolinou začali vysychať, odnášali si z nich ľudia plné koše úlovku. Doliny, ktoré vôbec nevyschýnali, ostávali zásobárňou vodných vtákov po celý boží rok. A ešte i tu sa človek kedy-vtedy prižívoval nezakázaným, slobodným rybolovom...

Farkašín okolo roku 1930

Postupom leta zelená farebná prírody pod ohňom oslepujúceho slnca menila sa na šedivú žlt'. Čierna zem sa pukala na obrovskú krokodilku, cesty, posypané bielym štrkom z Váhu, triasli sa pod oceľovým nebom, ani čo by chceli podletieť. V páľave, ktorá spôsobovala ticho, prevaľovali sa vo vzduchu krdle sivých holubov. Vtedy utíchol zver i človek, bzučali iba včely. Ich rojením začalo ozajstné leto. Keď sa však vyrojili, nikto sa neľakal, nikto ich nechytal, každý vedel, že sa roj usadí niekde v dutine starej vrbý a naplní ju biely a voňavým agátovým a čistcovým medom. Veru, medom, symbolom

palestínskej hojnosti! Aké sú dobré makové slíže s medom, vedel vtedy každý, lebo každému sa z neho ušlo aspoň z jednej vŕby...

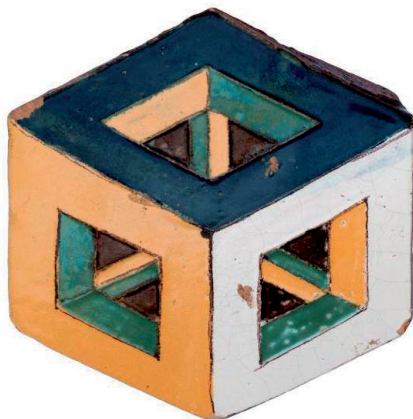
Tento kút zeme ešte nebol preľudnený a lakomcov bolo málo. Ani chudobnému nebolo treba obávať sa hladu. Hojnosť ukázala sa najmä v jeseni, keď sa na kukuričných poliach objavili lampy žltúcich dýň, keď v nich črkali kŕdle jarabíc a veselých bažantov. My, deti, vláčili sme po zaprášených cestách dlhočizné dyňovištia – čo najdlhšie, nevedno prečo, ani kam, iba tak z detskej samopaše sme nimi vírili prach a robili kúrňavu, akoby starým na zlosť. Dĺžka dňa v jeseni už nestačila na dokončenie každodenne uloženej súrnej práce, bolo treba nadstavovať pracovný čas o večery. Po celé večery ozývala sa dedina spevom veselých šúpačov kukurice, potrundžených burčiakom, lebo s lámaním kukuríc začínali sa i obračky. Krása týchto večerov spôsobovala, že sa u nás rodilo najviac detí v máji. Niežeby to bol býval plán, to nie, ale vravievalo sa, že májové mačiatka sú najlepšie... To všetko znamenalo, že dedinou vládla bujná príroda a dedina zasa ľuďmi, že tu platili akési vyššie zákony, ktoré nikto nepredpisoval. Keď potom snehy pokryli svojou bielou plachtou chotár, bolo už v komorách toľko jediva a pitia, že sa celá dedina mohla radostne zabávať pri teplých peciach. Tu sa potom rodila a uplatňovala krása rozumu, uložená v povestiach, čo udržiavali starí pre mladých, tu sa kl'ulo v mladých mozgoch huncútstvo, ktoré podnecovalo k veselým alebo odvážnym činom. Lebo každý nebol spokojný, každému nestačil k radosti života teplý kút pri peci. Taký nespokojenec sa kde-tu našiel i v tejto dedine, čo vychodil z domu do noci, aby obdivoval jej striebro a vychutnával v ňom studenú žiaru mesiaca, čo sa tak sugestívne vpíjala do jeho žíl. A kto si zaľúbil raz noc, nemohol už nikdy odolať obrazom na ktorých vládli čierne siluety topoľov a slamených stodôl, nad ktorými kraľovala monumentalita múrov kostolnej veže s nakloneným krížom na svojom hrote a do ktorej sa vnáral basový hlas výra, škrekot kúvika a zavíjanie psov.

Pod kostolom, celkom nad potokom, stál starý kamenný mlyn. Obidve stavby, kostol i mlyn, boli svedkami najstarších čias, prekonali v minulosti i také pohromy, ako boli požiare, ktorým vtedy obyčajne podľahla celá dedina naraz, lebo strechy domov bývali od nepamäti zo slamy a len potom, keď prestalo poddanstvo, mohli si ich ľudia pokryť menej chytľavým šindlom,

bohatší i škridlicou. Už preto sa každý pozeral na tieto dve kamenné stavby odjakživa s rešpektom. Stromy okolo nich, pestované so zvláštnou starostlivosťou, tvorili im akési zelené hniezdo. Najpeknejšie však, čím ich mohli ľudia oplieť, boli povesti, ktoré o nich rozprávali. Inak to ani nemohlo byť. Kostol býval prvou a poslednou vecou človeka, každého v ňom krstili hneď, ako sa narodil a v ňom spievali za neho requiem, keď zomrel. A mlyn všetkých živil; svojou hrkotavou prácou chystal pre dedinu bielu múku na každodenný chlieb od stá rokov. Okolo týchto dvoch budov odohrávali sa dejiny malej osady od pradávna. Ba na ich mieste zrodila sa dedina už pred ich jestvovaním, ešte v dobe kamennej. Ľudia tej doby zanechali tam mnoho svojich neokrúchaných kamenných nástrojov, ktoré sa často nachodili v záhradách pri potoku i na svahu pod kostolom, ako sa zosúval. Ako malí chlapci, keď sme pásali husi, opatrovali sme kamenné kladivká ako najväčšie poklady a kto ich mal, bol veľmi hrdý. Raz k nám prišli neznámi páni, ktorí také veci hľadali. Keď sme im ich ukázali, prezerali ich zväčšujúcim sklom, vypytovali sa, kto to kde našiel a všetko si zapisovali. Napokon nám dali po šestáku a bez toho, že by sa boli opýtali, či s tým súhlasíme, alebo nie, pobalili všetko do kufríkov a odišli. Nejaký čas sme sa tomu divili, že obyčajné kamenné kladivká a nemotorné kamene, čo sa iba zďaleka ako-tak na nožiky podobali, môžu mať i cenu. Odvtedy sme na starých kameňoch pri mlyne stále brúsili malé kusy kameňov, aby sme im dodali aký-taký tvar nožíkov a keď prišli páni znovu, tentoraz prezerali si aj iné miesta, mal každý z nás prichystaných niekoľko vlastných výrobkov, podobných tým, za aké sme nedávno utržili po šestáku a obstáli sme pánov v očakávaní novej tržby. A poniektorí, čo boli bližšie a nestačili ujsť utržili po pár pohlavkoch. Často sme spomínali, ako sa páni nedali oklamať. Celý, prírodou zvlnený terén popri potoku, kde stál kostol a mlyn, bol náleziskom najčudnejších a najzáhadnejších vecí.

Jedného jarného rána, po niekoľko dní trvajúcim daždi, čo zdvihol vody potokov až po samé kraje brehov, rozniesla sa dedinou zvesť, že u Horvátov prepadol sa dvor. Zbehla sa tam azda celá dedina, každý chcel vidieť takú nevidanú vec. Bol tam i richtár a snažil sa udržať poriadok. Odvážnejší chlapi a mládenci sa pokúšali vojsť do jamy po rebríku, ale vyčkávali, kým sa jama vyvetrá, lebo mali skúsenosti, že ani do zbožnej jamy

neslobodno vojsť hneď ako sa otvorí, ak sa nechceme zadusiť. Napokon niektorí, keď už nazreli do jamy, rozprávali zvedavému davu, čo videli. Jama bola sklepená ako pivnica a tiahla sa popod dom, konca jej nebolo dovidieť, lebo v nej bola tma. Tam, kde bolo vidno, stálo všakové staré strúchnivé haraburdie, stôl i sud a iné veci, ale najviac hrncov, džbánov, geletiek a hneď pri rebríku bola kôпка dlaždičiek z pálenej hlíny, pekných, lesklých a farebne maľovaných. Niekoľko z nich vyniesli a potom sa každý, kto len mohol, snažil uchytiť si z nich niekoľko kusov, takže sa chytro rozchváľali. Okolo poludnia, keď prišli z mesta žandári s pánom notárom a farárom, ktorí iba po maďarsky medzi sebou hovorili, nebolo už pri rebríku nič a ďalej do diery si nikto netrúfal, lebo bola obava, že sa rozmočená pôda ďalej preborí a jamu zavalí. Páni preto kázali jamu zakryť stodolnými vrátmi, ktoré drôtom priviazali o kolíky, zatĺčené do zeme. Žandári medzi tým časom chodili s obecným sluhom po dedine a brali tie dlaždičky, ktoré si vyniesli z jamy.

**Habánska dlaždica nájdená vo
Farkašine v roku 1909**

Vravelo sa pritom, že čo sa nachodí pod zemou, je štátny majetok; roľníkova že je roľa iba po hĺbku brázdy. Zozbierali vyše dvesto dlaždíc. Zozbierali všetko, čo ľudia neskryli. Najviac ich našli u majiteľa dvora a jeho suseda. O niekoľko dní prišli do dediny tí istí páni, čo v lete kupovali od chlapcov kamenné kladivká a nože a prezerali nájdené dlaždice, poklepávali na ne a kývali veľmi učene hlavami. Potom dali vybubnovať, že kto by bol taký smelý a šiel by do jamy na vlastné nebezpečenstvo, dostane dobrú odmenu. Prihlásil sa iba jeden paholok, Jurko sa volal, bol jednooký a sirota. Ale chyba! Keď odobrali z ponad jamy vráta, zistil, že sa ďalej zavalila. A keď obecný sluha ohlásil, že stena susedovho domu sa puká a čosi-kamsi aj nakláňa na jamu, zmizol Jurko ako gáfor a páni vo svojej bezradnosti rozkázali jamu zasypať. Na to odišli ku kolárovi a dlaždičky, čo žandári

nazbierali po ľudoch, poukladali do bedien, ktoré vystlali slamou a všetko dali odvieť na stanicu vozom, čo mal práve obecnú odvážku. Rozprávalo sa o tom dlho a vzdialenosťou od tej udalosti naťahovala sa v rečiach dedinčanov i tajomná diera pod zemou. O rok, dva sa už rozprávalo, že siaha popod celú dedinu, že je plná drahého riadu, aký majú iba v peštianskom múzeu. Sú tam i sudy plné vína a niektoré hrnce sú plné peňazí, tak si chlapci rozprávali. I spráchnivlý človek je tam, ako sedí na stoličke a drží v ruke čižmu; keby doň niekto šťuchol, rozsypal by sa na prach. Nový pán učiteľ rozprával deťom, že v tej pivnici mali skladište habánski hrnčiari. Tie dlaždice, že robili pre hradných pánov na Červenom Kameni, ktorí si dali nimi vydláždiť Rytiersku sálu. Podnes je to tam vidieť, iba glazúra z dlaždíc je od tanca zodretá. Tí habáni vraj boli cigáni, mali inú vieru ako naši, žili pokope a mali všetok majetok spoločný, i ženu a deti... A role mali v prenájme od grófa (lebo neboli jeho poddanými), ktoré sa podnes Habáne volajú. Mlyn tiež oni postavili, vozili naň kameň až hen z Dobrej vody... A tajomstvo tohto miesta sa prehĺbilo keď neďaleko mlyna v jednom dvore kopali studňu a vykopali ľudskú kosť. Až neskôr sa vysvetlilo, že tu býval kedysi cintorín, ktorý oddeľoval habánsku osadu a mlyn od kostola. A úzka lávka z dvoch brviem, čo viedla ponad potok, celkom pri samom mlynskom kolese, čo sa po nej chodilo ku studničke pre vodu, na lúky i do lesa, tá by vedela narozprávať vecí. Akože to len bolo s tou chudobnou dievkou, čo ju mal utopiť bohatý synko, keď sa jej malo dieťaťko narodiť? Či ju naozaj utopil v studničke a potom hodil pod mlynské kolo? Čierna noc schovala všetko a doktori povedali, že ju koleso polámalo. Kto môže o tom povedať číru pravdu?! Jeden z tých, čo tak radi blúdia čiernou nocou, čo vedia tak zanovite mlčať a tajuplne sa usmievať, keď sa o takých veciach hovorí, ten sa dal zverbovať – vtedy sa tak vravievalo, keď niekto odišiel dobrovoľne na vojenčinu. Takým nehodno veriť, lebo robia posmech i z farára, keď si náhodou prihne o ten pohárik viacej. A on odchádzal z dediny s plným mešcom dukátov... Taký obsah mala stará zakopaná, praveká osada i to, čo žilo na jej povrchu a tým neustále podnecovala fantáziu obyvateľov dediny. Skrývala nevidané a záhadné veci, preto mala dedina tento svoj tajomný kút veľmi rada, bol jej srdcom.

Kostol mal tiež svoje kúzla, najmä v robotné dni. Nedeľami žil s ľuďmi, ale v robotné dni, keď býval opustený, keď ani farár doň nechodil, žil

sám sebou. Vtedy bol eldorádom chlapcov. Na veži hniezdili holuby a vrabce, sadali na hrady ponad zvony a nebáli sa tam nikoho. Chlapci, ktorí ovládali zvony, boli medzi ostatnými ako kráľovia. Takých si vyberal kostolník, keď šiel vyzváňať, vždy so sebou aspoň troch. Tí vedeli o všetkom, čo bolo na kostolnej povale. Staré zástavy, kríže, sochy svätých, staré kaditeľnice. Kostolník im dovolil odtrhnúť si retiazky z tých starých kaditeľníc a oni na nich nosili svoje nožíky – sarajevá. Vraj, nestratí sa, keď je na posvätnej retiazke pripútaný... Vymysleli si to sami, vraceli to a verili tomu. Avšak nad túto skutočnosť boli krajšie povesti, čo sa o kostole rozprávali.

Nie je vraj ani tak dávno, ako sa stalo, že hlásnik šiel odrúbiť polnočnú hodinu. Na ulici nebolo ani živého ducha. Ako tak ide od horného konca a prichodí ku kostolu zazdalo sa mu, že obloky kostola sú ožiarené, ani čo by sa v kostole svietilo. Blíži sa on ku kostolu, blíži sa a načúva a pozerá, reku, či sa neklame, lebo bol skúsený človek a ako hlásnik zažil už všeličo. A veru sa nemýlil. Obloky boli naozaj tak rozsvietené, ako len na výročné sviatky bývajú, keď sa zažihajú všetky sviece, čo sú v kostole. Ale nielen to! Počul celkom zreteľne, ako organy hrajú. Neutiekol, ale obohnal sa okolo seba halapartňou, ktorá bola posvätná a mala moc nad zlým, lebo bol na nej Kristus Pán vykovaný a priblížil sa celkom ku kostolu. A čo počuje? Celkom dobre počul spievať requiem. Ďalej už nevydržal, striasla ho hrôza, obrátil sa a bežal, ako len vládol, domov. Tri dni ho mrvila v posteli zimnica a keď už bol celkom na nič a zdalo sa, že zomrie, poradili mu ženy, aby sa dal ospovedať, že bude lepšie pre dušu a azda sa i telu uľaví – lebo on nikomu nič, ani slova nehovoril, prečo v tú noc tak prikúril domov. Aj poslúchol a privolali k nemu kňaza. Aj sa ospovedal a vyrozprával, čo videl. A keď už bolo po spovedi, vysvetľoval pán farár celej rodine i tetkám, čo boli vtedy u hlásnikov, že v tú noc, keď videl starý hlásnik to čudné zjavenie v kostole, v tú istú noc, že zomrel v Budíne pán gróf, čo bol patrónom kostola. A taký patrón, to nebol hocikto a hocičo. Veď mu patrila celá dedina i ľudia, čo v nej bývali. Vládol nad nimi ako kráľ, mohol predať celú dedinu a ľuďi hoci aj usmrtiť. Nikto okrem samého kráľa mu nerozkázal...

Niektorý taký veľmož býval naozaj ukrutníkom. Jeden taký žil u nás za panovania kráľa Mateja Spravodlivého. Tento uhorský kráľ mal za ženu Katarínu, dcéru Jiříka Poděbradského, českého kráľa. Ako náhoda chcela, ako

nie, nevedno, ale keď sa s ňou mal oženiť, bolo treba napísať o tom kráľovskú zmluvu. Túto zmluvu spísali títo dvaja slávni králi vo svojom tábore, ktorý mali v tom čase pri našej dedine na vŕšku Vinohrádky, lebo v blízkosti nebolo hradu, kam by sa boli uchýlili. Odvtedy ľudia na tomto mieste z času na čas nachodia zlaté dukáty kráľa Mateja, ktoré tam dal tento bohatý kráľ na pamiatku svojej svadby rozhádzat' a zaorať.

Vtedy sa stalo, že patrón našej dediny odsúdil na smrť siedmich svojich poddaných za to, že pri mlatbe ukradli a prepili jednu mericu pšenice. Aj ich všetkých siedmich obesili. Poddanstvo celého okolia sa zhrozilo nad takým krutým ortieľom. Zišli sa dokopy, zvolili z pomedzi seba niekoľkých a vyslali ich ku kráľovi do tábora na Vinohrádky s ponosou. Spravodlivý kráľ sa nad krutým rozsudkom veľmi rozhneval; bolo mu ľúto siedmich poddaných, ktorí museli zomrieť za jednu biednu mieru pšenice, ale už im nemohol pomôcť. Predvolal však zlého veľmoža pred svoj kráľovský súd a vyniesol rozsudok, ako má byť veľmož potrestaný. Dal mu v ňom na vôľu vybrať si jeden z troch trestov: po prvé, že musí vykopať jamu sedem siah dlhú i takú širokú a hlbokú, alebo, a to bol druhý trest na výber, že si musí dať zo svojho tela vyrezať sedem funtov mäsa a keď nesplní prvé ani druhé, že musí dať vystaviť v kraji sedem kostolov. Veľmož si vybral tretí trest a dal tých sedem kostolov naozaj vystaviť. Ale boli tie kostoly drahé a veľmož, ktorý ich dal vystaviť, musel predať celý svoj majetok. Všetky sa podobajú jeden druhému, iba že niektoré sú väčšie a iné menšie. Jeden z nich je ten náš, čo stojí nad mlynom. Stál si tam v tie časy ako pyšný gunár a mlyn pod ním pričupený pri potoku ako sediaca, obrovská hus. Prešli storočia a trvajú obe. Pamätajú dobré časy, ale i vojny, hlad a morové rany, čo sa rokmi prevalili dedinou. Skoro nikto sa nenájde, kto by ich nemal v úcte, iba sem-tam jeden sa opováži vysmievat' sa z povestí, ktoré si o nich dedina rozpráva. Ale taký človek raz tak či onak obyčajne opustí dedinu... Opustí i neopustí. Vracia sa do nej i z ďaleka, hoci len v myšlienkach, nostalgicky. Odišiel z dediny, lebo neveril na bosorky a čary, ale dedina mu učarovala. Nikde na svete už neuzrie vežu, čo by bola za noci taká mohutná, ako bývala tá naša... Takí chlapi žili v dedine vždy, v každom veku a vytvárali v nej druhý život. Život poézie alebo rebélie. Jeden bol ten každodenný, ale druhý, spodný, ten sa nedal vidieť ani počuť. Iba cítiť sa mohol. Tým prvým žila väčšina ľudí,

druhý chápali iba niekoľkí a žil ním iba málokto, za roky a roky jeden. Spodný život ozýval sa iba v žilách, prenikal na povrch vo zvuku cikád, speve slávikov, alebo zatriasol dedinou skokom starého kocúra, keď zoskočil z brány na plechový dach. To bol život, rovnajúci sa kúzlom čarodeja a starej strigy. Kto ním žil, toho dedina nemala rada, i psy prestávali brechať, keď sa k nim približoval. Takí sa za dávnych čias dávali za drábov, ale nie z pomsty, lež preto, aby ošmekli pána a niekoľko úderov na dereši v prospech bičovaných. Taký človek, kým žil doma, hrával na drumbl'u alebo píšťalu a ak ju nemal, hral na agátový list, ale opájal melódiami celú dedinu, aby z nej napokon utiekol. Dal sa hoci aj Turkom zajať, alebo sa zverbovať za Kuruca a z tade ušiel k Rajnohovi za zbojníka... Niesol však so sebou tónu kamennej veže po celý život. Všet, ak pochopil dedinu a ochutnal jej podstatu bytia, už nikdy neunikol jej čarám.

Štefunkova kresba Farkašina

Štefunktó medzi farkašínskymi ochotníkmi, okolo roku 1930

**S mamou v záhrade vo Farkašíne,
1932**

**S bratom Michalom (vpravo) a Aladárom (v strede) vo Farkašíne
v roku 1934**

**S neterami - zľava Terézia, Dana a
Angela, Vlčkovce 1971**

PAMIATKY NA FRAŇA ŠTEFUNKU VO VLČKOVCIACH

Rodný dom (v súčasnosti číslo domu 179 – oproti škole)

Pamätná tabuľa na rodnom dome

Tabuľu odhalili 5. augusta 1983 v rámci spomienkového večera k nedožitým Štefunkovým 80-tim narodeninám. Usporiadateľmi bol Odbor kultúry ONV v Trnave, MNV Dudváh a Okresná galéria Jána Koniarka. Slávnostný prejav odznel z úst podpredsedníčky ONV Viery Žatkovej. Autorom pamätnej tabule je sochár Ladislav Snopek. Spomienka na Štefunku sa uskutočnila v Kultúrnom dome.

Náhrobok Štefunkových rodičov na vlčkovskom cintoríne

Pamätná izba vo Vidieckom dome vo Vlčkovciach

Vidiecky dom bol otvorený v októbri 2017 a jeho súčasťou je aj Pamätná izba Fraňa Štefunku. V izbe sa nachádza pôvodný nábytok, ktorý počas života Štefunko využíval spolu s jeho osobnými predmetmi. Vidíme tu aj jeho sochárske diela, kresby, ďalej dekrét o udelení titulu Národného umelca, vyznamenania a na stene visia fotografie jeho diel. Predmety do pamätnej izby poskytla Štefunkova neter Terézia Rybárová.

POUŽITÉ PRAMENE A LITERATÚRA

Archív autorky

Archív rodiny Rybářovej a Falathovej

Archív obce Vlčkovce

Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine – Osobný fond Fraňa Štefunku: rukopisný a obrazový fond, sign. 233

Súkromné zbierky – fotografie

BELOHRADSKÁ, Ľuba. *Fraňo Štefunko : Sochárske dielo*. Martin: Slovenské národné múzeum v Martine, 1968.

ČORDÁŠOVÁ, Silvia. *Vlčkovce*. Obecný úrad Vlčkovce, 1998. ISBN 80-967571-2-1.

FALATHOVÁ, Zuzana. Sochár Fraňo Štefunko a jeho dielo v slovenskej kultúre. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, 2013, č. 2, s. 151-153.

FALATHOVÁ, Zuzana. Múzejné námety v sochárskej tvorbe Fraňa Štefunku. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 2, 2014, č. 2, s. 101-106.

ROSENBAUM, Karol. *Fraňo Štefunko 1903 – 1973 : Zborník na 70. narodeniny národného umelca, profesora Fraňa Štefunku*. Martin: Matica slovenská, 1974. ISBN 95-016-74.

ŠTEFUNKO, Fraňo. *Ján Koniarek : Črty o jeho živote a diele*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955.

ŠTEFUNKO, Fraňo. *Vlčkovce : Kronika starého Farkašína. 20 rokov JRD*. Martin: Vydavateľstvo osveta, 1970. ISBN 70-050-70.

Publikácia bola vydaná za finančnej pomoci

ĎAKUJEME

Vydal: Obecný úrad Vlčkovce

Kontakt: 033/5584037

E-mail: sekretariat@vlckovce.sk

web@vlckovce.sk

www.vlckovce.sk

Text: Mgr. Zuzana Falathová, Ing. Ivan Dobrovodský

Spracoval: Mgr. Zuzana Falathová

Tlač: Michal Blahút

Vydané pri príležitosti 115. výročia narodenia Fraňa Štefunku v počte 500 ks